

Prof. SAYID QUTB

طبية الخيرية

TAIBAH INTERNATIONAL
SARAJEVO

PUTEVI ISLAMA

PUTEVI ISLAMA

Prof. Sayid Quth

Travnik, 1416/1995

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

IN THE NAME OF ALLAH THE
MERCIFUL THE
COMPASSIONATE

Muftijstvo Travnik je saglasno sa izdavanjem ove knjige.

I

PUT ZA ČOVJEČANSTVO

Postoji osnovna i jednostavna činjenica o Islamu i načinu njegovog djelovanja u životu ljudi koja je, u svoj svojoj jednostavnosti, često zaboravljena ili od samog početka pogrešno shvaćena. Usljed zaboravljanja ili propusta da se shvati pojavljuje se ozbiljna greška u proučavanju te religije, kako njene suštinske prirode i istorijske realnosti tako i njene sadašnjosti i budućnosti.

Neki očekuju da Islam, videći da je objavljen od Boga, djeluje u ljudskom životu na neki magičan, izvanredan i neshvatljiv način. Oni očekuju da djeluje bez ikakvog obzira na ljudsku prirodu, na prirodene sposobnosti ljudi i materijalnu stvarnost ljudskog života, u promjenljivim stepenima ljudskog razvoja i okolnosti.

Međutim, oni ne vide da on ne djeluje na ovaj način, da ograničene ljudske sposobnosti i materijalne realnosti ljudskog postojanja utječu na njega. Ponekad, ova dva faktora su jasno pod utjecajem religije, u drugim periodima njihov utjecaj je u suprotnom smjeru od utjecaja vjerovanja: oni jačaju strasti i želje ljudi, njihove slabosti i nedostatke, sprječavajući ih da slijede poziv vjerovanja i krenu njegovim putem.

Kad oni ovo shvate, doživljavaju neočekivano razočarenje, njihovo povjerenje u ozbiljnost i realnost religioznog puta u životu je poljuljano. Oni čak mogu biti pogođeni i sumnjom u religiju kao takvu.

Odatle čitav niz grešaka izbija iz jedne jedine osnovne greške: pogrešnog shvaćanja Islama i njegovog puta ili zanemarenja ove osnovne jednostavne istine.

Uvjeravanje Islama je božanski određen put za ljudski život. Njegovo ostvarenje u životu čovječanstva ovisi o nastojanju samih ljudi, u granicama njihovih ljudskih sposobnosti i materijalnih stvarnosti ljudskog postojanja u datim okolnostima. Djelovanje u ovom smjeru počinje u trenutku kad ljudi dobiju potrebna uputstva a nastavlja se do kraja staze, u granicama ljudskih sposobnosti, ukoliko su one stavljene u službu.

Osnovna karakteristika Islama je da ne zaboravlja, ni za trenutak, u bilo koje doba i u bilo kojem vremenu, prirodu čovjeka i granice njegovih mogućnosti, niti zanemaruje materijalne realnosti njegovog postojanja. Ipak, u isto vrijeme, podstiče ga da postigne - kako se već dešavalo u raznim periodima prošlosti i može se još uvijek desiti, ako se učini potreban napor - višu tačku nego je ikad dostignuta od bilo kojeg sistema koji je čovjek napravio. Ovo se postiže neusiljeno, s lakoćom, sigurnošću i umjerenošću.

Sve greške proizilaze iz nerazumijevanja i zanemarenja ove vjere, iz očekivanja da se dese čuda iz skrivenog izvora, čuda koja će preobratiti prirodu čovjeka, ne obračavajući pažnju na njegove ograničene mogućnosti i bez obzira na materijalnu stvarnost njegove okoline.

Da li je Bog objavio Islam? A zar nije Bog svemoćan? Zašto onda da ova vjera djeluje samo u granicama ograničenih ljudskih mogućnosti? Zašto rezultati njenog djelovanja moraju biti pod utjecajem ljudskih slabosti? Zašto ona uvijek ne trijumfuje, zašto njeni sljedbenici nisu uvijek pobjedonosni? Zašto bi njena čistoća, njen polet, ponekad bili prevaziđeni slabostima? Zašto bi zabluda ponekad trijumfovala nad istinom, nad sljedbenicima ove vjere?

Sve su ovo pitanja i sumnje koje proizilaze u prvom redu iz pogrešnog shvaćanja ili zanemarenja osnovne prirode ove vjere i njenog načina djelovanja.

Naravno, Bog je u stanju da preobradi ljudsku prirodu, pomoću Islama ili bilo kojom drugom metodom. Ali - neka je slavljeno Njegovo Ime - On je odabrao da stvori čovjeka sa njegovom sadašnjom prirodom, u skladu sa svojom vlastitom mudrošću. On je odabrao da učini božanski putokaz plofom nastojanja i želje za tim: "One koji se bore na Našem putu, Mi ćemo uputiti na pravi put". On je isto tako odabrao da ljudska priroda djeluje konstantno, a da ne bude uništena ili isključena iz akcije: "Duša i ono što upravlja njom, On je nadahnjuje sviješću o njenoj pokvarenosti i njenoj pobožnosti. Onaj koji je čisti, napreduje; a onaj koji je kvari, gubi tim". On je odabrao da Njegova božanski određena staza za ljudski život treba da bude ostvarena ljudskim nastojanjem, u granicama ljudskih mogućnosti. "Zaista, Bog ne mijenja stanje nekog naroda prije nego se on promijeni sam u sebi". "Kad Bog ne bi potiskivao jedan narod drugim, zaista bi na zemlji zavládala pokvarenost". On je odabrao da uzdigne ljude do tačke savršenstva koja odgovara učinjenom trudu, primijenjenim sposobnostima i strpljenju kojim se suočio sa nesrećama radi ostvarenja ovog božanski određenog puta, u uklanjanju zla iz samog sebe i iz života oko sebe: "Misle li ljudi da mogu da kažu vjerovali smo, a da neće biti iskušani? Mi smo iskušali one prije njih, a zaista Bog zna istinoljubive a zna i lašce".

Niko od božijih stvorenja nema pravo da pita Boga zašto je odabrao sve to i htio da tako bude. Niko od Njegovih stvorenja - neka je On slavljen - nema pravo - pošto nije Bog niti ima znanje niti mogućnosti znanja - da pita u pogledu općeg sistema stvaranja, onog sistema čiji su rezultati u prirodi svakog stvorenja.

"Zašto", u vezi s ovim, je pitanje koje ne postavlja ni ozbiljan vjernik ni ozbiljan ateist. Ozbiljan vjernik neće postavljati to pitanje zato što je suviše uljudan prema Bogu - čije biće,

atribute i kvalitete On zna - i suviše svjestan ograničene prirode svoga ljudskog poimanja koje nije opremljeno da djeluje u ovom području. Ozbiljan ateist neće postavljati ovo pitanje zato što ne poznaje postojanje Boga uopće. Kad bi on priznao Njegovo božanstvo on bi isto tako znao za Njegovu slavu i implikacije Njegovog božanstva. "On ne polaže računa o onome što radi, ali oni su to dužni". Jer, samo je On sveznajući, svjestan onoga što čini.

To je pitanje koje postavljaju samo lakomisleni, niti ozbiljan vjernik, niti ozbiljan ateista. Zato, ne treba obraćati pažnju na to niti ga uzeti ozbiljno. Postavlja ga samo nepoznavalac prirode božanstva i njegovih svojstava. Jedini put da se pouči neznanica nije direktan odgovor, nego objašnjenje prirode i svojstava božanstva. Onda će ih oni ili prihvatiti i postati vjernici ili će ih zaniijekati i odbaciti te postati ateisti. Spor je time zaključen osim ako nastane svađa. A kad se spor preokrene u svađu Muslimanu nije dozvoljeno da je prihvati!

Zaključak do kojeg dolazimo u ovom pogledu je sljedeći: nijedno od Božijih stvorenja - neka je On uzvišen - nema prava da pita zašto je On izabrao da stvori čovjeka onakvog kakav je; zašto je učinio da je djelovanje njegove prirode trajno i neprekinuto; zašto život treba da bude realiziran kroz ljudsko postojanje a ne da se nameće čudotvorno, tajanstvenim i skrivenim sredstvima.

Dužnost je, međutim, svakog pojedinca da shvati i uzme u obzir ove činjenice i da ih se pridržava u ljudskom životu. On mora s jedne strane tumačiti činjenice ljudske istorije u njihovom svjetlu, shvatajući njihovu istorijsku liniju razvoja i, s druge strane, znati kako da se suoči s tom linijom razvoja i utiče na nju. Na dalje, on mora živjeti sa Božijom mudrošću i snagom i imati ispravan stav prema njima.

Ova božanska staza, predstavljena u svom krajnjem stepenu s Islamom, kako je povjeren Muhamedu a.s., ne ostvaruje se u svijetu, među ljudima, jednostavno pomoću svoje objave od Boga. Ona se ne ostvaruje samo tim što se propo-

vijeda i proklamuje narodu. Ona se ne ostvaruje božansko¹ prinudom, na isti način na koji Bog nameće Svoju volju u uređenju nebesa i kretanju planeta. Ona se ostvaruje kroz grupu ljudi koja se prihvaća tog truda, vjerujući u nju potpuno i usaglašavajući se s njom što je moguće više, pokušavajući da je ostvari u srcima i životima drugih isto tako; težeći svome cilju svim što posjeduju. Oni se bore protiv ljudskih slabosti i strasti u samim sebi, oni se bore protiv onih koje slabosti i strasti sile da se odupiru božanskoj uputi. Kroz to oni postižu, u ostvarenju božanske staze, tačku koja je omogućena ljudskom prirodom i dopuštena materijalnom stvarnošću. Oni počinju s čovjekom onakvim kakav je i ne zanemaruju njegovo stvarno stanje i potrebe dok on prolazi kroz stupnjene božanski određene staze. Ova grupa će ponekad trijumfovati nad svojim vlastitim dušama i nad dušama drugih, a ponekad će biti rukovođena svojim vlastitim dušama i nad dušama drugih u skladu sa naporima koje oni čine i sredstvima koja odabiru za borbu, pogodnim za okolnosti i potrebe vremena. Važnije za određivanje pobjede ili poraza je, međutim, stepen do kojeg oni stvarno, u samim sebi, predstavljaju taj put i u stanju su da rnu daju praktični izraz u svom ličnom ponašanju i držanju.

Ovo je priroda vjere Islama i način njenog djelovanja. Ovo je njen plan za akciju i njen metod. Ovo je istina koju Bog želi da da muslimanskoj zajednici kad kaže: "Zaista Bog ne mijenja stanje nekog naroda dok se on ne promijeni sam; Kad Bog ne bi potiskivao jedan narod drugim, zaista bi na zemlji zavladala pokvarenost" i "One koji se bore za Našu stvar Mi ćemo voditi našim putem".

Ovo je istina koju je Bog želio da nauči muslimanska zajednica u bici na Uhudu kad je ona propustila da predstavlja pravu prirodu istine u jednoj fazi bitke. Ona je zanemarila ili zaboravila primarnu istinu, zamišljajući da je pobjeda neizbježna posljedica toga što su oni Muslimani. Uzvišeni Bog rekao je: "A kad ste bili mučeni nesrećom sličnom onoj koju ste već iskušali, vi rekoste: kako ovo? Reci: to je odvas samih".

On im je isto tako rekao: "Bog je učinio da se obistini Njegovo obećanje da ćeš ih iskušati sa Njegovom dozvolom. Vi ste ipak promašili i prepirali se o predmetu. Vi ste se odmetnuli nakon što vam je On pokazao šta volite. Ima ih među vama koji žele ovaj svijet a i onih koji žele buduću. Tada vas je odvratio od njih da bi vas mogao iskušati".

Muslimanska zajednica naučila je ovu istinu u bici na Uhudu, ne riječima prijekora nego kroz krv i patnje. Ona je platila za to visoku cijenu: poraz poslije pobjede; gubitak mjesto plijena; ranu koja nikog nije ostavila bez utjecaja; plemenite mučenike uključujući i Hamzu, najvrjednijeg mučenika od svih, a više i ozbiljnije od svega za cijelu muslimansku zajednicu, ranjavanje Božijeg Poslanika - udarac je pogodio njegovu plemenitu glavu, slomio zube u njegovim ustima. Dok su ga mnogobošci progonili, pao je na stranu u jamu koju je iskopao Abu Amir, zli saveznik Kurejšija, kao klopku za Muslimane. Bio je sam sa nekoliko svojih drugova koji su mučenički pali jedan za drugim braneći ga. Jedan od njih, Ebu Dedžana, štitio ga je svojim leđima od mnogobožaćkih strijela. Jedna strijela ga je pogodila u leđa ali on se nije micao dok se vjernici nisu vratili da prime gorku i tešku lekciju.

Odatle je jasno da je ostvarenje božanskog puta prepušteno ljudskom rodu. Činjenica da se on ostvaruje u granicama ljudskih sposobnosti uzdiže ljudsku dušu i preobražava ljudski život. To ne kažemo da bismo pružili razlog za Božiju volju u određivanju stvari onako kako je, nego samo da bismo naglasili praktično posmatranje djelovanja Njegove volje u životu Njegovih obožavalaca.

Istina vjerovanja se ne uspostavlja potpuno sve dok se ne pokrene borba u Njegovo ime među ljudima. Borba protiv njihove nevoljnosti i nenaklonosti, borba da ih se pokrene iz ovog stanja ka stanju Islama i istine. Borba riječju, propagandom, izlaganjem, pobijanjem lažnih i neosnovanih tvrdnji, istinama proklamovanim od Islama. Isto tako fizička borba da

se uklone prepreke sa ispravnog puta kad se ispriječi gruba sila i otvoreno nasilje. U ovoj borbi će se susresti nesreće i stradanja, pa je potrebno strpljenje: onda je ono možda teže. Onda se postaje uporan i nepokolebljiv, slijedeći put vjere ispravno i nepokolebljivo.

Ova borba je potrebna u odnosu na ličnost jer se ona bori protiv same sebe dok se bori protiv drugih ljudi. Tako se otvaraju horizonti vjerovanja koji se nikad ne bi otvorili onome koji sjedi nepomičan, u mirovanju. On shvata u odnosu na druge ljude i život i činjenice koje ne bi nikad shvatio ni na kakav drugi način. Njegova duša, njegovi osjećaji, njegova mašta, njegove navike, njegova priroda, reakcije i odzivi, sve je to dovedeno do takve tačke razvoja koja nikad ne bi bila dostignuta bez ovog tvrdog i gorkog iskustva.

Ovo je, među ostalim, nagoviješteno u Božijoj izreči: "Kad Bog ne bi potiskivao neki narod drugim, zaista bi na zemlji zavladovala tiranija". Prvo što se pokvari su ljudske duše, kroz stagnaciju koja vlada ljudskim duhom, slabeći volju i paralizirajući je. Onda je čitav život podvrgnut stagnaciji ili je u stanju da djeluje samo u području strasti, kako se dešava s nacijama koje upadnu u luksuz i obilje.

Ovo je isto tako dio prirode u kojoj je Bog stvorio čovjeka. On je odredio da dobrobit ove prirode počiva u borbi za uspostavljanje božanskog puta u ljudskom životu, pomoću ljudskog društva i u granicama ljudskim mogućnosti.

Još više, ova borba i njene prateće teškoće su praktično sredstvo za čišćenje redova zajednice - nakon početnog čišćenja pojedinačnih duša - u nastojanju da se otarasi besposličara i licemjera, onih slaba srca i karaktera, podmuklih i varalica.

Ovo je istina kojom Bog želi da poduči muslimansku zajednicu kad je izlaže teškoćama i iskušenjima. Upravo tada, padovi duša se otkrivaju i redovi se raščišćavaju, pod udarcima teškoća, pod mukama iskustva i gorčinom patnji.

Ovo je istina kojom Bog želi da nauči muslimansku zajednicu nakon bitke na Uhudu kad kaže u odgovoru na pitanje Muslimana: "Kako se ovo desi?" "Reci: ovo je od vas samih". On tada nastavlja: "To što se desilo vama na dan kad se sretoše dvije grupe, bilo je s dozvolom Božijom kako bi On vjernike od licemjera mogao razlikovati". "Bog nije doveo vjernike u stanje u kojem se nađoste ni radi čega drugoga nego da bi mogao razlikovati zlo od dobra". "Da bi Bog mogao znati vjernike i uzeti mučenike između vas - Bog ne voli zločince - da bi On mogao iskušati one koji vjeruju, i uništiti nevjernike". Sve se ovo urezalo u njihove duhove, dok je u isto vrijeme njihovo stradanje bilo uzrokovano nedovoljnom primjenom punog značenja vjerovanja u njihovim mislima i djelima za vrijeme bitke. Konačno, bilo je to korisno za njih, Božijom milošću i praštanjem njihove greške, a posvojim posljedicama to je bila za njih lekcija i sredstvo za čišćenje samih sebe i njihovih redova.

Već smo primijetili da Svemogući pomaže onoga koji se bori na pravom putu: "A one koji se bore radi Nas, Mi vodimo Našim putem". "Bog ne mijenja stanje nekog naroda sve dok se on sam ne promijeni u sebi".

Ova dva citata pokazuju nam odnos između ljudskog nastojanja i pomoći koju Bog daje ljudima; uz ovu pomoć ljudi će biti ispravno vođeni i postići vrlinu kojoj teže.

Konačno je presudna Božija volja i bez nje čovjek neće postići sam ništa. Međutim, ovo će pomoći onima koji znaju njen metod djelovanja, traže njenu pomoć i teže da postignu Božije zadovoljstvo.

Uprkos svega ovoga što je božansko određenje koje obuhvata ljudska bića i zbivanja teškoća, zajedno sa svim svojim blagodatima za pravednike, dešavaju se u skladu s njim.

Zato, poslije bitke na Uhudu Svemogući objašnjava muslimanskoj zajednici uzroke pobjede i poraza upućujući isto tako na božansku mudrost koja se krije iza nesreća te pobjede

i poraza. "Bog je učinio da se obistini njegovo obećanje da ćeš ih iskušati sa Njegovom dozvolom. Ipak, vi ste promašili i prepirali se o stvari. Odmetnuli ste se nakon što vam je pokazao šta volite. Ima među vama onih koji žele ovaj svijet i onih koji žele Ahiret. Tada vas je odvratio od njih da bi vas iskušao." Njegov cilj je bio da im pokaže Svoju razumljivu stazu i Svoju apsolutnu volju i neodoljivu moć iza svih uzroka i zbivanja.

To je onda, u konačnoj analizi, plan, volja, Božiji dekret, čijem ostvarenju On teži iza uzroka i posljedica. Ovo je materija u pogledu na koju niko ne smije pitati Svemogućeg i najveća istina vjerovanja. Sve dok u nekoj duši ta istina nije čvrsto uspostavljena, vjerovanje te duše je nepotpuno. Ovo je dodatna primjedba koja nam se čini potrebnom u ovom poglavlju.

Muslimani čija srca instinktivno znaju prirodu ove vjere neće ovdje naći kontradikciju niti ima bilo kakve u sadržaju Božije knjige.

II

JEDINSTVENI PUT

Moguće je da će neko sada reći: ako Islam, božanski određeni put za čovječanstvo može biti ostvaren na ovome svijetu samo ljudskim nastojanjem, u granicama ljudskih sposobnosti i materijalne stvarnosti ljudskog postojanja u raznim okolnostima, što ga onda razlikuje od bilo kojeg puta koji ljudi odrede sami sebi i koji im isto tako omogućuje da postignu neki rezultat u skladu sa njihovim trudom, njihovim sposobnostima i raznim okolnostima? Zašto moramo nastojati da ostvarimo upravo taj put, kad on zahtijeva ljudski napor kao i bilo koji drugi? Nijedan od njih se ne postiže pomoću čuda ili božanske prinude; treba da bude ostvaren u životu naroda, u granicama, u granicama ljudske prirode i njegovih normalnih mogućnosti i materijalnih uslova.

Prije svega treba da ispitamo prirodu toga puta kako bismo i sami mogli shvatiti šta je Islam. Prvi stub Islama je svjedočenje da nema drugih božanstava osim Allaha i da je Muhamed Božiji poslanik. Značenje tvrdnje da nema drugih božanstava osim Boga je ovo: Bog je jedini posjednik božanstva i nijedno od njegovih stvorenja ne dijeli ni u kom pogledu i ni u jednom svojstvu božanstvo s Njim. Prvi vid božanstva je apsolutna vlast, odakle proističe pravo da propiše zakone za svoje obožavaoce, da odredi put njihovog života, da propiše vrijednost na kojoj treba da budu bazirani njihovi životi. Nemoгуće je tvrditi da nema drugih božanstava osim Boga bez prihvatanja da jedino Bog ima pravo da odredi put koji ljudski

život treba da slijedi i bez pokušaja da se ostvari taj put i nijedan drugi u ljudskom životu. Tvrdnja da je Muhamed Božiji poslanik znači priznanje da je ovaj put prenešen od Boga; da je to pravi Božiji put za život čovječanstva; i da je to jedini put koji smo obavezni slijediti i ostvariti u ljudskom životu.

Odatle smo mi dužni da pokušamo ostvarenje toga puta, kako bismo i sami shvatili svojstvo Muslimana, a što tvrdimo da smo.

Ovo je moguće samo svjedočenjem da nema drugih božanstava osim Boga i da je Muhamed Njegov poslanik. Ovo ispovijedanje vjere je moguće samo priznavanjem Boga kao jedinog posjednika božanstva i jedinog ovlaštenog da određuje put za ljudski život. Mi moramo pokušati da ostvarimo ovaj put na koji nas Bog upućuje preko Muhameda a.s.

Mi moramo raditi tako da iz razloga vezanih sa samom prirodom toga puta. To je jedini put koji ostvaruje plemenitost čovjeka, pruža mu pravu slobodu i oslobađa ga ropstva. To je jedini put koji omogućuje da se potpuno oslobodi u granicama svoje čovječnosti i svoje službe Bogu, jer služenje Bogu oslobađa čovjeka robovanja drugima. Nema drugog puta na svijetu koji posjeduje ovo svojstvo. Jer Islam, priznajući Sve-mogućeg Boga kao jedinog posjednika božanstva, a odatle kao jedinog koji ima pravo da propisuje zakon za ljudski život, ostavlja Boga kao jedinog Gospodara ljudi. On spriječava bilo kojeg čovjeka da bude bog drugih ljudi sa zakonodavnim i gospodarskim pravima nad njima, kao rezultat služenja onih koji ovome bogu pripisuju vidove božanstva.

Božanski put je jedinstven u ovome pogledu. Ne verbalno ili po pretpostavci, nego istinito i stvarno. Zato je poruka svih poslanika bila da je Bog jedini posjednik božanstva, poricanje bilo kojem od Njegovih stvorenja bilo kojeg vida božanstva, čak i ako njihovo obožavanje i svojatanje prava da određuje zakone ljudskog života podržavaju oni koji ne vjeruju u jedinstvo Božije.

Bog kaže u odnosu na Kršćane i Jevreje: "Oni su uzeli svoje rabine i svećenike kao bogove pored Boga; isto tako Krista, sina Marijinog. Ipak njima je naređeno da obožavaju samo jednog Boga. Nema drugog Boga osim Njega. On je uzvišen iznad onoga što mu oni pripisuju." Oni ustvari nisu obožavali rabine i svećenike; oni samo njima pripisuju pravo da uz Boga određuju put za ljudski život. Bog u odnosu na njih kaže: "Oni su ih uzeli kao bogove". Oni su ismijali Božiju zapovijed u pogledu jednoboštva i pripisali Mu drugove.

Samo Islam ograničava obožavanje na Boga, pošto on smatra Njega kao jedinog koji posjeduje suverenitet i pravo da određuje put za ljudski život. Odatle je Islam jedini koji oslobađa čovjeka služenja bilo kome drugome osim Boga a odatle smo isto tako obavezni da pokušamo njegovo uspostavljanje.

Daljnji razlog je da božanski karakter Islama znači da je to jedini put slobodan od uticaja ljudskih želja, ljudskih slabosti, njihovih sebičnih interesa. On je slobodan od bilo kakvog pokušaja da se pomoću zakonodavstva pruži privilegija u interesu na neke ličnosti, njegove porodice, klase, narode ili rase. Ovaj koji je propisao put Islama je Svemogući Bog. Gospodar cijeloga čovječanstva. On ne propisuje zakone u svom vlastitom interesu niti daje prednost nekoj klasi u odnosu na drugu, jednom narodu u odnosu na drugi, niti jednoj rasi u odnosu na drugu. Ljudsko zakonodavstvo, kakvo uspostavlja pojedinac, porodica, klasa, nacija ili rasa, ne može u svijetlu ljudske prirode biti bez uticaja želja u interesu zakonodavca. Kad se ljudski život ravna prema putu koji je odredio Bog, ovaj nedostatak iščezava, a dobiva se istinita, potpuna i svobuhvatna istina i pravda kakva ne može biti dostignuta bilo kakvim sistemom koji je čovjeka gradio. Nema ništa u bilo kojem ljudskom sistemu što bi ga oslobodilo faktora ljudske želje, slabosti i privrženosti vlastitom interesu u jednoj ili drugoj formi, uspostavljanje potpune i sveobuhvatne pravde, koja je bez uticaja ljudske strasti. Bog je rekao muslimanskoj zajednici: "Vi koji vjerujete! Budite čestiti pred Bogom, svjedoci

pravičnosti. Neka vas mržnja prema bilo kome nipošto ne podstakne da djelujete nepravedno, postupajte pravično jer to je blisko pobožnosti. Bojte se Boga jer Bog je obavješten o onome što radite."

Može se ovdje postaviti pitanje: šta garantuje da će muslimanska zajednica uspostaviti pravdu na koju ih poziva i koju im naređuje Bog?

Prava garancija i čitav Islamski program je sadržan u svijesti individualnog muslimana i proizilazi iz njegove vjere. Tamo gdje postoji vjerovanje u ovoj religiji, tamo će i biti najjače garancije. Muslimani uče od svoje religije da temelji njihovog postojanja, njihov trijumf i snaga u svijetu počivaju na vjernosti ovim uputstvima. U protivnom njihov opstanak izložen je padu, njihova pobjeda se pretvara u poraz i oni su poniženi.

Oni čuju Boga kako im kaže: "Bog daje pobjedu onima koji mu se sviđaju. Zaista je Bog snažan, moćan. (On daje pobjedu) onima koji, ako im On da vlast na zemlji, uspostavljaju salat, daju zekjat, naređuju dobro a zabranjuju zlo. Bogu pripada kraj svega". Oni su ubijeđeni da im Svemogući Bog neće obratiti pažnju ako odstupe od Njegove staze.

Muslimanska zajednica sama po sebi je stvarna garancija za ispunjenje svih uputa, jer ona počiva na uvjerenju da preuzima na sebe ono što je Bog naredio. Ona vidi u svakoj nemarnosti ili propustu preteču zla a ne samo one koji čine zlo u njenim redovima.

Mi smo obavezni da ostvarimo ovaj put, da bismo uspostavili potpunu i obuhvatnu pravdu koja može biti dostignuta samo ovim jedinstvenim putem.

Daljnji razlog je da je jedino ovaj put slobodan od posljedica ljudskog neznanja i ljudskih nedostataka kao što je slobodan i od ljudskih slabosti. Onaj ko ga je odredio je Tvorac ljudskih bića a zato On zna šta je u njihovom interesu. On je svjestan suptilnosti njihova sastava i svjetskih okolnosti koje ih prate kroz život. Kod određivanja puta za čovjeka On uzima

u obzir sve faktore, koje ljudi, bilo pojedinačno bilo skupno, u koje god doba, nosi u u stanju da obuhvate u njihovoj cjelini. Neki od ovih faktora zahtijevaju gomilanje iskustva u pogledu svih manifestacija ljudskog života u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti - a ovo je nemoguće - dok drugi traže da se bude svjestan svih detalja i okolnosti koje okružuju čovjeka, što isto tako ne dolazi u obzir. Uz to ljudsko poimanje nije u stanju da formira nepogrešivo tačan sud čak u pogledu iskustva i fenomena kojih je svjestan. On je osuđen na ovu nesposobnost nepotpunošću i relativnošću svoje prirode i utjecajem strasti i slabosti na nju. On je zato nepodesan za određivanje puta za ljudski život.

Zato Bog kaže: "Kad bi slijedili svoje strasti, nebesa i zemlja bi se srušili". Slično "Dali smo vam zakon pa slijedite taj put, a ne maštanja onih koji ne znaju".

Niko od ljudi nema onog apsolutnog znanja koje je potrebno za određivanje puta za ljudski život. Oni su opremljeni samo maštom i neznanjem kada se prihvate posla koji nije njihov. Njihovo polaganje prava na neko od božanskih stavova je veliki grijeh i zlo.

Daljnji razlog za prihvatanje ovog puta je činjenica da samo On uspostavlja sistem za ljudski život na sveobuhvatnom pogledu na čovjekovo mjesto u njemu i na pravu svrhu ljudskog postojanja.

Ovo je jedina čvrsta i zdrava osnova za uspostavljanje prirodnog sistema ljudskog života. Bilo koji sistem ljudskog života koji ne počiva na temeljima sveobuhvatnog pogleda na život, lišen je prirodnih korijena; to je umjetni sistem koji ne može dugo živjeti. To je izvor bijede za ljudski život sve dok ga njihova priroda ne razori i oni se ne vrate svojoj prirodnoj osnovi.

Ovaj pogled na život koji sadrži božanski određeni put je jedini korektan jer on dolazi od Tvorca života. Bilo koji drugi pogled ili tumačenje života i čovjekovog položaja u njemu je manjkav, jer je život obuhvatniji od čovjeka i stoga ga on ne

nože potpuno objasniti. Definicija svrhe ljudskog postojanja zahtijeva znanje Tvorca čovjeka i Njegovu volju u stvaranju čovjeka. To nadalje zahtijeva imunost od iluzije, što je za čovjeka nedostižno.

Napor filozofa da objasne ljudski život, čovjekovo mjesto u njemu i svrhu ljudskog postojanja, pokazuje čudan skup odgovora, a neki od njih su upravo smiješni u svojoj gluposti. Čovjek je iznenađen da su takve ideje potekle od filozofa dok se ne sjeti da je taj "filozof" isto tako čovjek opremljen samo ljudskim razumom. Ovo nije carstvo ljudskog razuma i filozofi su zalutali u područje gdje oni kao vodilju imaju samo onu svjetiljku koju im je Bog dao za upotrebu u drugim područjima i drugim stvarima gdje ona može dati nešto svjetla. Ta oblast je namjesništvo Božije na Zemlji, u skladu sa božanski određenim putem i ovisno o milosti i pomoći božijoj.

Zato smo obavezni da pokušamo ostvarenje ovoga puta kako bismo ustanovili sistem ljudskog života sa prirodnim korijenima, jer drugog puta sa ovim neophodnim svojstvima nema.

Konačan razlog za ostvarenje ovog puta je da je on jedini u saglasnosti sa općim planom stvarnosti. Čovjek ne treba da slijedi put koji nije u skladu s njim pošto je obavezan da živi u njegovom okviru i da sarađuje u svakom pogledu sa općim planom stvarnosti.

Ljudska priroda se u osnovi ravna prema normama stvarnosti. Kad čovjekov način života odstupa od ovih normi, on će ne samo doći u sukob sa strašnim silama prirode, nego isto tako i sa svojom vlastitom prirodom. On će biti zbunjen i uznemiren, živeći kao savremeni čovjek u aktunoj tjeskobi, uprkos svim trijumfima moderne znanosti i svim mogućnostima materijalne civilizacije.

Savremeno čovječanstvo je pogođeno bijedom, nemirom i pometnjom; ono bježi od samog sebe pribjegavajući opijumu, hašišu, alkoholu, ludovanju za brzinom i glupim avanturama. Sve ovo, uprkos materijalnom poretku, visokoj

produktivnosti i lagodnom životu sa dosta dokonosti. U stvari, ova praznina i zbunjenost raste proporcionalno sa materijalnim napretkom i pogodnostima.

Ova gorka praznina progoni čovjeka kao strašni duh. On bježi od njega, ali ga ovaj neizbježno sustiže.

Prvi utisak što ga dobiva posjetilac naprednih, bogatih zemalja svijeta - predvođenih Amerikom i Švedskom - je da ljudi bježe od duhova koji ih progone, bježe od svoje vlastite unutarnje prirode. On će uskoro shvatiti da ovaj materijalni svijet, čulno uživanje i seksualna prezasićenost vodi u močvaru nervne i duševne bolesti, perversije, stalne uznemirenosti, bolesti i ludila, čestih zločina i odsustva bilo kakvog ljudskog dostojanstva u životu.

Čovječanstvo je zahvaljujući nauci postiglo velike uspjehe u medicini i liječenju fizičkih bolesti. Otkrilo je nove lijekove i sredstva za dijagnozu i liječenje; naročito možemo spomenuti penicilin i myosin.

U sferi industrijske proizvodnje, isto tako čudesni rezultati su postignuti a progres i napredovanje se nastavlja. Slična su dostignuća u istraživanju svemira, u konstrukciji vještačkih satelita i svemirskih stanica, i sve se više može očekivati.

Ali koji je efekat svega ovoga na ljudski život i na duhovni život čovječanstva? Da li je ono našlo sigurnost? Da li je ono našlo mir? Nipošto! Našlo je bijedu, nemir i strah! Nikakav napredak nije učinjen u formulisanju ciljeva ljudskog života i svrhe ljudskog postojanja. Kad se uporedi koncepcija civiliziranog čovjeka o svrsi ljudskog postojanja sa islamskom koncepcijom, savremena civilizacija izgleda kao prokletstvo koje odvlači ljudske osjećaje u močvaru.

Naprimjer, u Americi se obožavaju novi bogovi za koje se smatra da su cilj ljudskog postojanja - bog vlasništva, bog zadovoljstva, bog slave, bog produktivnosti! Ljudi ne mogu naći sami sebe jer ne mogu naći svrhu svoga postojanja. Isto je stanje i u drugim zemljama gdje se obožavaju slični bogovi i narod ne može da nađe pravog Boga.

Zato smo obavezni da pokušamo ostvarenje božanski određene staze za ljudski život kako bismo vratili čovječanstvo prema njegovom jedinom Pravom Bogu; prema cilju postojanja dostojnom ljudskog bića; prema normama koje obuhvataju sva stvorenja uključujući i čovjeka.

Ovo je istina koja je ustanovljena Uzvišenim Kur'anom. Ona odbacuje pogled onih koji hoće da slijede druge zakone osim Božijeg i puta koji je On odredio.

"Zar oni žele drugi put osim Božijeg, dok je sve što je na nebesima i zemlji podređeno Njemu, voljno ili ne? A i oni će biti vraćeni Njemu!"

III

LAGANI PUT

Neko može primijetiti: pa čovječanstvo neće biti u stanju da dugo ustraje na ovom jedinstvenom uzvišenom putu. Grupa ili zajednica nakon što je išla tim putem neko vrijeme, napustiće ga i ljudi će krenuti drugim putevima koji, budući da ne vode istim vrhovima, neće nametati čovjeku iste teške napore.

Na prvi pogled ova primjedba izgleda umjesna. Mnogi pisci su pokušali da usade ovu misao u ljudsko mišljenje kako bi ih uvjerili da je put Islama nepraktičan i nerealan; da je suviše za ljudsku prirodu da taj napor podnese više nego jednom; da je to samo idealistički poziv da se dostignu nedostižni horizonti. Oni imaju lukav cilj iza ovog pokušaja: da posiju beznačajnost u pogledu mogućnosti obnove života u skladu sa Islamskim putem i da osujete napore koji čine naši borci u tom smjeru. Ovi lukavci su u neredima koji su počeli poslije ubistva halife Osmana, u sukobu između Alije i Muavije kao i u događajima vezanim za to, našli plodno tlo da pokušaju da dokažu svoju podlu tvrdnju, nekad implicitno a nekad eksplicitno, zavisno od toga kako prilike zahtijevaju.

Oni su nehotično pomognuti u ovome od onih iskrenih vjernika koji su zbunjeni činjenicom da su ovi događaji morali prekinuti uspon Islama u tom slavnom periodu istorije. Oni su isto tako uključili odstupanje od koncepcije vlasti koja je preovladavala u doba poslanika i prve dvojice njegovih nasljedni-

ka. Slično je ponašanje nekih vođa muslimanske zajednice odstupalo od islamskih normi.

Međutim, cijeli predmet zahtijeva pažljivo preispitivanje, s posebnim obraćanjem pažnje na ljudske faktore koji su umiješani. Priroda ove vjere treba biti shvaćena kao i njen metod za vođenje hoda čovječanstva kroz duge periode, u raznim okolnostima i prilikama.

Prije svega, nije tačno da put Islama nameće čovječijoj duši napore teže nego što je u stanju da ih podnese ili izdrži za duže vrijeme.

To je zaista uzvišen put. Ali to je u isto vrijeme i prirodan put, a kapital na kome počiva i koji troši je samo stvarna ljudska priroda. Njegovo vanredno svojstvo je da od samog početka zna kako da pristupi tom kapitalu.

Od samog početka taj pravac je u stanju da nađe svoj put do ljudske duše. On zna kako da u nju uđe i on to čini lagodno. On zna snagu i mogućnost ljudske duše i nikad ih ne prekoračuje. On zna njene potrebe i nužde i izlazi im u susret. On isto tako zna njene čiste, konstruktivne mogućnosti i pokreće ih ka pozitivnim ciljevima.

Uprkos svoj svojoj plemenitosti i uzvišenosti, to je suštinski put za čovjeka koji živi ovdje u ovom svijetu. On uzima u obzir prirodu čovjeka sa svim njenim komponentama i čovjeka kao cjelinu.

Kad je duša načisto sa svojom pravom prirodom kad su ispunjene njene potrebe i zahtjevi, kad su njene konstruktivne sposobnosti oslobođene, tada će ona s lakoćom i bez prinude ići u prirodnoj harmoniji sa životom i uzdizati se ka uzvišenom vrhu određenom za nju. Na svom dugom putu ka ovom cilju ona će sresti ugodnost, sigurnost i povjerenje.

Oni koji sumnjaju u pogledu mogućnosti ostvarenja puta Islama su zastrašeni njegovim zahtjevima i čistoćom moralnih elemenata u njegovom stavu. Oni su zaplašeni dužnostima koje ovaj moral nameće, zamišljajući ih kao okove i zapreke

koje sprječavaju da čovjek teži za onim što želi i što mu traže njegovi prirodni instinkti.

To je zabluda koja proizilazi iz nerazumijevanja suštine islamske vjere.

Islamski moral ne sastoji se od skupine zapreka i zabrana. On je u svojoj suštini konstruktivan i pozitivna sila, pokretačka sila za neprekinut razvoj i samoostvarenje u toku tog razvoja. Ovaj razvoj je međutim karakteriziran potpunom čistoćom.

Pozitivizam i aktivnost imaju moralni aspekt na islamskom putu. Besposlenost i negativizam su nemoralni, pošto proturi-ječe svrsi ljudskog postojanja, kako ga Islam zamišlja, naime, Božijem namjesništvu na Zemlji i upotrebi svega što je Bog podredio čovjeku za ciljeve konstruktivne djelatnosti.

Napor za ostvarenje dobra i pobjedu zla je etičko pitanje u kome se oslobađaju osnovni elementi ljudske ličnosti. U islamskom stavu pokornost Bogu predstavlja etički aspekt na najuzvišeniji način.

Kad uzmemo etičke aspekte koji izgledaju kao spone i okovi, mi nalazimo da su oni u stvarnosti aspekti pokreta, oslobođenja i vitalnosti.

Uzmimo na primjer samo uzdržavanje od zabranjenog zadovoljavanja seksualne želje. To izgleda kao prepreka i okov. Ali u stvari, to predstavlja oslobođenje od robovanja ovim strastima, od služenja njima, i uzdizanja ljudske volje tako da zadovoljenje ovih strasti može biti izabrano u granicama pristojnosti koje je odredio Islam i zakonskih propisa koje je Bog uspostavio.

Drugi primjer je etička zapovijest darežljivosti. To izgleda kao teret koji nas sprječava da uživamo sve što posjedujemo. Međutim, to je oslobođenje od pohlepe i trijumf nad požudom, širenje svijesti o javnom dobru koje nije ograničeno okvirima ličnosti.

Nije potrebno da nabrajamo daljnje primjere. Ovo je dovoljno da pruži ideju o pravoj prirodi moralnih veza u islamskom putu.

Islam smatra grijehе i porokе kao okove koji zarobljavaju ljudsku dušu i vuku je naniže. Oslobođenje od niskih želja on gleda kao istinsko oslobođenje i njegov čitav moralni sistem počiva na ovim temeljima.

Ovo stoga što on smatra da je osnova ljudske prirode naklonost dobru: čovjek je stvoren u najljepšem obliku. On se spušta do najnižih stanja kad god se podvrgne načinu života različitom od onoga koji je Bog odredio: "Stvorili smo čovjeka u najljepšem obliku a onda smo dopustili da siđe do najnižih dubina izuzev onih koji vjeruju i čine dobra djela". Zato način života u skladu sa suštinskom prirodom čovjeka pomaže mu da izbjegne okove koji se nameću njegovoj čistitoj naklonosti i da se oslobodi spona strasti.

Islam teži da u ljudskom društvu uspostavi takve okolnosti i uslove koji će ličnost osloboditi od izopačenosti koje zarobljavaju njegovu suštinsku prirodu; da omogući čestitim i konstruktivnim snagama u njemu da se pojave i uspostave svoju nadmoćnost; da se uklone prepreke koje odvrćaju njegovu pravdu od težnje prema dobru u kojem je bio stvoren.

Oni koji misle da se moral Islama nameće kao teški teret čovječanstvu, izvlače ovo uvjerenje iz nevolja sa kojima se susreću pojedini Muslimani koji žive u društvu koje se ne vlada po Islamu. U tim okolnostima, islamski moral je stvarno težak teret; on skoro satire one ličnosti koje žive sa svojim čestitim Islamom u iskvarenom društvu neznanja.

Ovo, međutim, nije prirodna situacija koju je Islam predvidio, jer on pretpostavlja da njegov čisti, uzvišeni moral treba da bude vladajući. Islam je realističan sistem i zato pretpostavlja da će ljudi koji žive u skladu s njegovim putom živjeti u islamski upravljenom društvu. U takvom društvu dobro, vrlina, čistoća će biti priznate i zaštićene od sistema oblasti. Zlo, porok i nečistoća će biti odbačeni i spriječeni dominantnim silama u društvu.

Kad su stvari riješene na ovaj način, Islamski put života postaje izvanredno lagan. U stvari, suprostavljanje ovom si-

stemu od strane pojedinaca postaće teško; biće teško za njih da se odaju strastima i da slijede zlo i porok. Sve sile koje dominiraju u društvu - uz sile prave prirode čovjeka - ustaće protiv njih i učiniće njihovo odstupanje od pravog puta teškim i neizdrživim.

Zato Islam zahtijeva da apsolutna kontrola ljudskog društva pripada Bogu i putu koji je Bog odredio; on poriče ovu kontrolu bilo kojem Božijem stvorenju i bilo kojem putu koji nije odredio Bog. Ovo bi on smatrao iznevjeravanjem i jasnim pripisivanjem partnerstva Bogu jer, kao što smo već podvukli, Islam insistira na pripisivanju božanstva samo Svemogućem Bogu, a kontrolu ljudskog društva samo Njegovom putu. Ovo je direktno značenje očitovanja da niko drugi ne smije biti obožavan osim Boga.

Islam propisuje uređenje islamskog društva u čijem krilu Musliman može živjeti svoju religiju. Islamske koncepcije postojanja, a posebno cilja života, bitno se razlikuje od svih ljudskih tvorevina. Ovi prikazuju čovjeka izoliranog od Božije upute u svim vremenima i mjestima. Ovo je bitna razlika i ovdje nikakav kompromis nije moguć.

Posebna sredina neophodna je za ostvarenje ove koncepcije, sredina sa svojim specifičnim vrijednostima. Ovo ne može biti sredina nekog sistema baziranog na nepriznavanju božanske upute. U islamskoj sredini Musliman će živjeti prirodan i lak život, jer će disati prirodno, naći podršku u vršenju dobrih djela i postići duševno i društveno zadovoljstvo u slijeđenju islamskog morala.

Bez ove sredine život pojedinca postaje nemoguć ili barem vrlo težak. Zato ko god želi da bude Musliman mora znati da se može potpuno posvetiti praksi Islama samo u muslimanskoj zajednici kojom dominira Islam. On griješi ako misli da može ostvariti svoj Islam kao ličnost izgubljena usred društva koje ne poznaje božansku uputu.

Isto tako, nije tačno da Islam nameće ljudstvu teže napore nego su potrebni za ljude koji žive u skladu sa sistemima koji nisu potekli od Boga.

Takvi sistemi - koje su ljudi usvojili u izolaciji od Božije upute u bilo koje doba i na bilo kojem mjestu - neminovno su pod uticajem ljudskog neznanja, ljudskih slabosti i gluposti. Zato će oni djelimično ili u cjelini stupiti u sukob sa ljudskom prirodom a kao rezultat toga duša će patiti.

Ono su isto tako karakterizirani djelimični lijekovima i rješenjima, za ljudske probleme. Oni će riješiti jedan vid, ali otežati drugi, što je direktna posljedica njihove manjkave vizije koja ne uspijeva da obuhvati sve vidove istovremeno. Kad izliječe bolest koja se pojavila poslije prve, pojavljuje se nova bolest i tako u nedogled. Proučavanje promjena i stupnjeva kroz koje prolazi i kroz koje je prolazio ljudski sistem svjedoči o tome. Bez sumnje, ovo nameće čovječanstvu veće napore od onih koji su potrebni u sveobuhvatnom sistemu koji je u skladu sa suštinskom ljudskom prirodom, koji posmatra probleme u svim vidovima, propisuje za njih potpuna i sveobuhvatna rješenja, i proizilazi iz potpune i sveobuhvatne vizije.

Ko god studira ljudske patnje proistekle iz ljudskih sistema kroz istoriju, ne može se usuditi da kaže da ovaj božanski određen put sa svim svojim obavezama i moralom nameće čovječanstvu napore veće od onih koje nameću ljudski sistemi.

Najlakši apsekt ovog puta, koji ima za cilj postizanje uzvišenog cilja, je da ne ispušta iz vida duljinu puta, ne forsira korak niti preskače stupnjeve; prostor pred njim je širok i prostran. On nije sadržan u rasponu života jedne ličnosti, nije progonjen strahom da će smrt doći prije nego se dostigne udaljen cilj, kao što su protagonisti ljudskih sistema i vjerovanja. Ovi moraju završiti trud u jednoj generaciji i povrijediti smirenost ljudske prirode da bi podstakli ostvarenje blještavog cilja. Oni nemaju strpljenja s tihim, prirodnim korakom. Krvo-prolića obilježavaju njihovo napredovanje njihovim putem,

vrijednosti se razaraju, a standardi narušavaju. Konačno, oni uništavaju sebe pod udarcima ljudske prirode kojoj njihova umjetna oruđa ne mogu odoljeti.

Put Islama je lagan i blag. On ohrabruje ljudsku prirodu da uzme jedan smjer, obeshrabruje je da skrene a jača kad oslabi. Ali, on je nikad ne lomi niti razara, niti pokušava da učini tako. On je s njom strpljiv kao što su mudri i oni koji znaju biti strpljivi, kao onaj koji ima povjerenja u ostvarenje dalekog cilja, koji ne može biti dostignut u jednom jurišu niti u dva, tri, deset, stotinu ili hiljadu! Sve što se traži je napor da se ide tim putem.

Kao što izrasta visoko drvo kad mu se korijen usadi duboko u zemlju a njegove grane se pružaju i prepliću, isto tako ovaj način života raste u dušama i na svijetu. On se širi lagano i tiho, sa sigurnošću i povjerenjem. Konačno, on će biti ono što je Bog htio da on bude.

Islam sije svoje sjeme i bdi je nad njim, puštajući ga da raste u prirodnoj tišini, siguran u konačni cilj. Kakvu god sporost ili povlačenje zapazimo, to je samo u skladu s ljudskom prirodom. Ponekad biljke pokriva pijesak, nagrizaju ih crvi, muči žeđ, poplavljuje voda, pogađaju razne nedaće. Ali inteligentan odgajivač zna da će njegove biljke nadživjeti i rasti, da će konačno nadživjeti sve katastrofe. Njega ne hvata panika niti pokušava da pospiješi njihovo zrenje neprirodnim sredstvima.

Tako je Islam karakteriziran lakoćom a njegove obaveze lako padaju na duše ljudi.

Ne treba ovdje da govorimo o patnjama koje su čovječanstvu donijele nasilja ljudskih sistema i njihovih protagonista. Dosta je nesreće koju ono doživljava svugdje u svijetu. Svud razum diže glas uzbune i opomene.

Konačno, nije istina da islamski sistem ne može dugo živjeti kao što neki kažu s lukavošću a drugi s ponosom! Duhovna, društvena i politička struktura koja je bila izrađena na osnovu ovog uzvišenog, jedinstvenog sistema, u periodu jednog jedinog stoljeća ili čak samo polovine vijeka, odolije-

vala je svim katastrofama koje su je pogodile u svojim napadima kojima je bila izložena kroz više od hiljadu godina.

Ovi strašni faktori bez prestanka napadaju i podrivaju njegove temelje a iza njih stoje sve snage svijeta koje ne poznaju božanski put. Oni nisu bili u stanju da je razore, ali tokom vremena, koncentracijom i budnošću, oni su postepeno nagrizali i odvrćali je pomalo od njenih principa dok nije konačno oslabila i postala ozbiljno ugrožena. Ipak, sve do danas oni nisu bili u stanju da izvitopere njene doktrinarne temelje i ove doktrine stoje na raspolaganju za svježije istraživanje, da budu prihvaćene od novih generacija.

Ovo je osnovna razlika između božanski određene staze i ljudskih puteva.

Postoji zaista period uzvišenosti u istoriji ovog puta - a zaista i u istoriji cijelog čovječanstva - koji je još uvijek uzvišen vrh prema kojem se vratovi ispružaju i pogledi upravljaju, još uvijek tamo na svom slavnom mjestu.

Taj period uzvišenosti je zaista kratak.

To nije čitava islamska istorija, nego svjetionik koji je Bog uzdigao kako bi čovjek mogao ići prema njemu i pokušati da ga dostigne; kako bi mogao obnoviti svoje nade da će stići na uzvišeni vrh svojim stremljenjem ka njemu. Bog je odredio ovom periodu njegovo mjesto u ovom stremljenju, mjesto vodećeg svjetionika.

Činjenica je da ovaj period nije bio rezultat neponovljivog čuda; to je bio plod ljudskog napora koji je učinila prva muslimanska zajednica. To može biti ponovljeno kad god se ponovo učini taj napor.

Ali napor koji je poduzeo odabrana grupa ljudi može biti uzor za mnoge generacije koje dolaze a ne samo za jednu. Da li će to biti uspješno ili ne u jednoj ili drugoj generaciji zavisi od volje Božije, kako bi taj uzor poprimio realističnu formu i podstakao takmičenje generacija. Prepušteno je sljedećim generacijama čovječanstva da pokušaju to postići opet.

Ovaj put nastavio je da igra važnu ulogu, poslije toga perioda uzvišenosti, u širokim područjima ljudskog života; nastavio je da djeluje na ideje, istoriju i situaciju čovječanstva u toku mnogih vjekova; ostavio je mnoge tragove u životu čitavog čovječanstva. Upravo je to ono što nam daje nadu da savremeno čovječanstvo može opet krenuti prema vrhuncima.

IV

DJELOTVORNI PUT

Ova sjajna pojava ostvarila je trajan uticaj na život čovječanstva, Ona je ostavila trajne tragove u historiji čovječanstva, pa je sadašnja generacija čovječanstva više u mogućnosti nego druge generacije da teži postizanju Islama. Njoj pomaže naslijeđe baštine ideja, vrijednosti, sistema i okolnosti.

U ovoj glavi ćemo ukratko ukazati na neke pojave ovog jedinstvenog sjaja, ne samo u historiji islamske zajednice, nego i u historiji čovječanstva uopšte.

Period uspona u početku Islama bio je u stanju da stvori, u realnosti ljudskog postojanja, čitav niz idealnih ličnosti koje su bile predstavnici više humanosti.

Mnoge druge poznate ličnosti, uspoređene s njima izgledaju kao patuljci, bića koja nisu dostigla punu zrelost, ili barem nisu potpuno formirane ličnosti.

Ove idealne ličnosti koje je dao božanski određeni put u tom kratkom periodu nisu bile malobrojne. Onaj ko ovo proučava čudi se kako se u tako kratkom roku pojavio toliki broj uzvišenih ljudi. On je u stanju da objasni njihovu pojavu u tako velikom broju, na ovom iznimnom nivou, sa takvom raznovrsnošću tipova, samo ako se osloni na ovaj jedinstveni fenomen, na djelovanje ovog jedinstvenog životnog puta - Islama.

Za nas je važno znati da ti ljudi koji na tako jedinstven način odjelotvoruju višu humanost i ostvaruju božanski put u svom vlastitom životu na izvanredan način, nisu bili ništa više nego

obična ljudska bića koja se nisu oslobodila suštinske prirode niti naklonosti, niti su prigušili bilo koju od svojih konstruktivnih ljudskih sposobnosti. Oni nisu nametnuli sebi zahtjeve izvan ljudskih sposobnosti, nego su se posvetili svim ljudskim aktivnostima i uživali sve dozvoljene radosti koje su im odgovarale u njihovoj sredini i njihovom dobu. Oni su djelovali ispravno i pogrešno, spoticali se i opet dizali, nekad su bili spriječeni ljudskim slabostima - kao i ostali ljudi - i boreći se protiv njih, nekad su trijumfovali.

Vanredno je važno shvatiti ovu činjenicu. To daje čovječanstvu veliku nadu za počinjanje borbe; to nameće dužnosti da je prava čovječanstvu da teži ka tom svetlom i dostizivom idealu i hrabrosti da nastavi borbu. To daje ljudima samopovjerenje u svoju vlastitu unutarnju prirodu i skrivene mogućnosti koje im omogućuju - ako slijede ispravan put - da dostignu onaj nivo više humanosti koji je već jednom dostignut u toku istorije. To nije bilo postignuto nekim izvanrednim i neponovljivim čudom. Ljudi su to postigli pomoću puta koji odgovara njihovoj vlastitoj prirodi, ljudskim naporima i njihovim sposobnostima.

Ta velika i izvanredna generacija dugla se u srcu siromašne pustinje, oskudne u prirodnim, ekonomskim i znanstvenim izvorima. Ako je ova sredina bila pogodna za uspon takve generacije, tada je čovječanstvo, danas i sutra, sposobno i po svojoj unutarnjoj prirodi i po svojim mogućnostima, da uspije ponovo u svojim naporima uz uvjet da pođe božanski određenim putem.

Ovaj pravac - uprkos skretanjima, neprijateljstvu i napadima koje je trpio u toku vremena - i dalje daje idealne ljude, slične onim iz prve sjajne generacije koja na njih utječe i oblikuje ih svojim primjerom. On i dalje snažno utječe na čovječanstvo preko tih idealnih ljudi i djeluje na tok ljudske istorije. On je ostavio duboke tragove na način života i na svijet.

Ovaj put je u svako doba još uvijek u stanju da dadne takve idealne ljude sve dok se čine ozbiljni naponi za njegovu prim-

jenu i učvršćenju u životu, uprkos svim protivnim faktorima svim zaprekama na tom putu.

Tajna sakrivena u njemu je njegova direktna saradnja sa suštinskom prirodom čovjeka i korištenje njegovih potencijalnih izvora. Ovi izvori su znatni i trajni. Kad oni dođu u dodir sa ovim putem, tokovi bogatstva se izlijevaju a skriveno obilje se otkriva.

Ovaj idealni period uzvišenosti bio je u stanju da uspostavi za ljudski život principe, ideje, vrijednosti i kriterije, koji nemaju presedana u čitavoj istoriji čovječanstva, jasne, duboke, razumljive i vitalne. Nijedan od njih nije bio ustanovljen ni u koje drugo doba ljudske istorije, ni od jednog drugog ljudskog sistema na zemlji sa takvom jasnoćom, dubinom, razumljivošću i vitalnošću. Niti - što je vanredno važno - sa toliko istinitosti, ozbiljnosti, iskrenosti, i duboke odanosti istini.

Ovi principi, ideje, vrijednosti i kriteriji obuhvatili su svaki sektor ljudskog života. Oni su obuhvatili ljudsku koncepciju Boga i odnos čovječanstva prema Njemu; ljudsku koncepciju postojanja, svrhe života, njegovo opće mjesto i funkciju u svemiru.

Oni su isto tako razmatrali i politička, društvena i ekonomska prava i dužnosti; sisteme, situacije i odnose koji povezuju prava i dužnosti. Ukratko, sva polja ljudskog bitisanja s njihovim različitim svojstvima i vidovima bila su obuhvaćena.

Na svemu ovome ovaj idealni period je utisnuo svoju prirodu, svoj jedinstven božanski žig.

Sve ovo se desilo u sredini koja je isprva bila neprijateljska ovim principima i idejama, ovim vrijednostima i kriterijima, u atmosferi koja je nijekala i samu njihovu osnovu; u ekonomskim, političkim i društvenim okolnostima koje su se po svojoj prirodi morale sukobiti sa stvarima koje je propovijedao Islam i nastojao da ih ostvari po prvi put u stvarnom ljudskom životu. U najmanju ruku oni nisu potpornagali brzi razvoj islamskih ideala. U svom nastupanju Islam se oslanjao prije svega na sposobnosti ljudske prirode da odgovori na božanski

određeni put - koji duboko odgovara ljudskoj prirodi - a ne na površne utiske. On je aktivirao ovaj potencijal i oslobodio ga od oblaka koji su ga skrivali. To je zaista širok potencijal, kadar da se odupre površnim utiscima, koji su u očima kratkovidih ljudi suština ljudske prirode. Islam ne predviđa ove utiske, niti zanemaruje njihove učinke na ljudski život. Ali, on im se ne potčinjava smatrajući ih kao neizbježnu stvarnost. Umjesto toga on pruža utočište mogućnostima ljudske prirode, pokušava da ih koncentrira i usmjeri ih kako bi modificirao stvarnost postupno i bezbolno, kako je to opisano u prethodnom poglavlju. Rezultat će biti onda ono što je postignuto u idealnom periodu: negativne okolnosti su bile pobijeđene, transformisane u pozitivne okolnosti. Ovo se desilo u Arabiji i van nje.

Čovječanstvo je danas, u izvjesnom pogledu, u boljem položaju nego je bilo onda kad se prvi put pojavio ovaj božanski određeni put. U kratkom periodu izvršena je velika revolucija shvatanja i okolnosti, pružena bolja mogućnost rada u skladu s ovim putem iz razloga koji će biti iznešeni u sljedećem poglavlju. Njegova sposobnost da izdrži je veća, naročito pošto znamo da je potencijal ljudske prirode, uprkos oblicima zla, pokvarenosti i izopačenosti koji je prikrivaju, kao i uprkos materijalnih uslova i ekonomskih i intelektualnih faktora koji prijete da je skrše, u stanju da se digne, pribere i radi. Ova sposobnost se ostvaruje kad je oslobodi božanski određena staza, kada je ona koncentrira i usmjeri tokom koji je u skladu sa suštinskom prirodom čovjeka i prirodom ostvarenja kako je želio Bog. Ovaj potencijal, u pogledu svoje čistoće, dubine i prostranosti je iznad svih ostalih faktora koji poprimaju vid "realnosti". Šta znači onda ako se danas ovi faktori suprostavljaju.

U očima onih koji ne znaju pravu prirodu ovog puta, "realnost" se pojavljuje kao nešto nepromjenljivo, nepovratno i svemoćno.

Ovo je velika obmana. Suštinska priroda ljudskog bića je isto tako realnost. Ona nije u skladu s vanjskom realnošću, pošto svugdje trpi od nje. Kad god se suštinska priroda čovječanstva sukobi sa nekim okolnostima ili sistemima, ona je u prvi mah poražena, pošto iza tih okolnosti ili sistema stoji materijalna sila koja se nameće. Međutim, nema sumnje da je ljudska priroda jača i trajnija od bilo koje slučajne okolnosti i da će konačno neizbježno trijumfovati, naročito kad je usmjerena putem čija priroda bi mogla da odgovara njoj samoj.

Ovo se već jednom dogodilo, onog dana kad je božanski određena staza stupila u sukob sa "realnošću" Arapskog Poluostrva i "stvarnošću" čitavog svijeta. Ona je sjajno trijumfovala nad tom realnošću, izmijenila njene intelektualne i praktične temelje i podigla novu građevinu.

Ovo se nije desilo nekim jedinstvenim, neponovljivim čudom. To je bilo postignuto - u skladu sa vječnim Božijim običajem - ljudskim naporom u granicama ljudskih sposobnosti. Ovaj presedan pokazuje mogućnost svog vlastitog ponavljanja.

Naslijeđe ovog slavnog perioda tragovi koje je ostavio u životu čovječanstva i realnosti istorije su sve pogodni faktori za novu borbu.

Taj period je bio u stanju da uspostavi u životu čovječanstva praktična predanja i realistične ustanove, osnovane na njegovim vlastitim principima, ideje vrijednosti i kriterije koji nisu mrijeli niti nestali s okončanjem jedne ere. Oni su se proširili kao jedna bujica tjerana do dalekih kutova zemlje i do slijedećih era i epoha. Život čitavog čovječanstva je bio pod njihovim uticajem na ovaj ili onaj način i oni su postali za čovječanstvo utočište kojem je ono pribjegavalo u toku od više od hiljadu godina. Oni su djelovali na ideje, okolnosti, predanja, nauku i ekonomiku, na sve sfere civilizacije. Njihovi tragovi i dalje djeluju na život čovječanstva sve do danas, uprkos svim silama koje se opiru ovoj plimi i uprkos vraćanja zapadnog

svijeta koji je privremeno ovladao cijelom zemljom, u stanju grčko-rimskog nepoznavanja božanske upute.

Uspostavljeni su u životu čovječanstva principi i ustanove čije je pravo porijeklo nepoznato savremenom čovječanstvu a čiji izvori se pripisuju nečemu drugom a ne ovom božanskom i efektivnom putu. Nije, međutim nemoguće prepoznati njihovo pravo porijeklo i vratiti im se slijedeći božanski put i prateći njegove učinke u ljudskom životu.

V

MOGUĆNOSTI LJUDSKE PRIRODE

Kad je Islam prvi put objavljen, on se suočio sa "ogromnom realnošću", stvarnošću Arapskog poluostrva i poslije toga sa čitavim svijetom. Vjerovanja, ideje, vrijednosti, kriteriji, sistemi, okolnosti, interesi i lojalnosti - sve mu se ovo oduprlo.

Razlika između zahtjeva Islama, kad je ovaj tek objavljen, i stvarnog stanja naroda u Arabiji i u ostalom svijetu bila je ogromna i obeshrabrujuća. Ovo stvarno stanje bilo je pojačano vijekovima istorije, raznim interesima, raznovrsnim snagama, koje su sve formirale barikade na putu nove vjere. Ova vjera nije se mogla zadovoljiti samo vjerovanjem, idejama, vrijednostima, kriterijima, običajima, predanjima, etikom i osjećajima, ona je uporno htjela da mijenja i sisteme, ustanove, zakone i raspodjelu bogatstava i prihoda. Ona je isto tako insistirala na oslobođanju čovječanstva od tiranije i neznanja i uspostavljanju kontrole Boga i Islama.

Da je bilo rečeno nekome u ono doba da će nova vjera u sukobu sa tako obeshrabrujućom realnošću i svim silama zemlje trijumfovati i promijeniti tu realnost u toku pola stoljeća, jedini odgovor bio bi prezir i nevjerica.

Ali ova ogromna neislamska realnost bila je uskoro prisiljena da se povuče sa svojih položaja i ustupi mjesto novopridošlj. Uskoro je novi vođa preuzeo vođstvo čovječanstva da bi ga izveo iz mraka na svjetlo, pomoću Božijeg zakona i pod zastavom Islama.

Kako se ovo moglo desiti? Izgledalo je nemoguće ikome ko je bio zaslijepljen "realnošću" i skršen njenom težinom ocjenjujući stvari i okolnosti. Kako je mogao jedan jedini čovjek, Muhamed a.s. sin Abdullahov, sam protiv čitavog svijeta, ili barem protiv Arabije, bar u početku? Ili barem protiv Kurejša, vladara Arapa u početku njegove misije? Protiv svih onih vjerovanja, ideja, vrijednosti, sistema, institucija, interesa i lojalnosti, i trijumfovati nad svima? I promijeniti ih, izgraditi novi sistem, na bazi novog puta i nove ideje?

On nije laskao njihovim idejama i vjerovanjima, puzao pred njihovim osjećajima i mišljenjima, niti pravio kompromise s njihovim vođama. On nije ponižavao samog sebe da bi osigurao svoj položaj. Bilo mu je naređeno u samom početku, kad je bio u Meki i kad su sve sile bile svrstane protiv njega: "Reci: O nevjernici! Ja ne obožavam ono što vi obožavate. Ja ne obožavam ono što vi obožavate niti vi obožavate ono što ja obožavam. Ja nisam obožavao ono što ste vi obožavali. Niti ste vi obožavali ono što sam ja obožavao. Vi imate svoju, a ja svoju vjeru."

On se nije ogradio proklamovanjem razdvajanja svoje i njihove vjere, oblika svog obožavanja i njihovog. Njemu je bilo samo naređeno da im ne pruži nikakvu nadu za postizanje bilo kakvog kompromisa u budućnosti. On im je ponavljao: "Niti ja obožavam ono što ste vi obožavali. Niti vi obožavate ono što ja obožavam". Bilo mu je naređeno da naglasi nepremostivi jaz između njih: "Vama vaša, a meni moja vjera."

On ih nije zaslijepio nikakvim pozivanjem na tajanstvene moći, ni na nadljudske povlastice neviđenog porijekla. Bilo mu je naređeno da kaže: "Reci: Ja vam ne kažem da imam riznice Božije, niti da znam tajne stvari, niti da sam anđeo. Ja slijedim samo ono što mi je otkriveno." (Kur'an VI/50).

On nije obećavao visoke položaje niti bogatstvo onim koji su ga slijedili, kad pobijede svoje protivnike. Ibn Ishak prenosi: "Božiji poslanik je dolazio plemenima u doba hodočašća, govoreći im: Ja sam Božiji poslanik koji vam naređuje da

obožavate samo Njega i da Mu ne pripisujete druge; da napustite sve idole koje obožavate umjesto Njega; da Mu vjerujete i pomognete meni kako bih mogao objaviti poruku koju mi je Bog povjerio."

Ibn Ishak isto tako saopćava: "Al Zahri me je obavijestio da je Poslanik otišao plemenu Benu Amir bin Sa'Sa da ih pozove da obožavaju Svemogućeg Boga. On se pojavio među njima i jedan od pripadnika plemena po imenu Bajhara bin Fires, reče: Tako mi boga, kad bih prihvatio ovog Kurejševića, uz njegovu pomoć pokorio bih sve Arape. Tada on upita Poslanika: Ako ti položimo zakletvu i Bog ti dadne pobjedu nad tvojim neprijateljem, da li ćemo nakon tebe mi preuzeti vlast? Poslanik mu odgovori: Vlast pripada Bogu; On je daje kome hoće. Onaj odgovori: Ti želiš da se mi borimo protiv Arapa, a onda ako ti Bog pomogne, vlast neće biti naša? Nama to ne treba. I oni ga odbaciše."

Kako se onda sve to desilo? Kako je mogla jedna jedina ličnost savladati svu tu realnost?

On je nije mogao saviadati nikakvim čudom. On je proklamirao da neće izvoditi nikakva čuda i on nije nikad - niti jedan jedini put - smatrao potrebnim da privuče pažnju takvim sredstvima. Ono što se desilo, desilo se tako u skladu sa konstantnim i ponovljivim metodom koji se obistinjuje kad god to ljudi hoće i kad ispune određene uslove.

Trijumf božanski određenog puta dogodio se radi njegove saradnje - iza prividne realnosti - sa skrivenim mogućnostima ljudske prirode. Ovaj potencijal je, kako smo već naglasili, ogroman; površni oblaci ne mogu ga uništiti kad je on oslobođen, koncentriran i upravljen u određenom smjeru.

Izopačena i pokvarena vjerovanja zbunjivala su tadašnji svijet. Lažni bogovi ispunjavali su dvorište Kabe i misli, maštu i srca ljudi. Plemenski i ekonomski interesi bili su zasnovani na ovim lažnim bogovima a iza njih stajali su čuvari Kabe i vračevi. Ova situacija je proistekla iz dodjeljivanja božanskih svojstava

ljudima i radi davanja čuvarima Kabe i vračevima prava zakonodavaca i vođa ljudskog života.

Islam je došao i suprotstavio se ovoj "realnosti" sa jednim Istinitim Bogom. On se obrati prvoj ljudskoj prirodi koja poznaje Istinitog Boga i obavjestio ljude o njihovom pravom Gospodaru, Njegovim osobinama i svojstvima, koja su već bila poznata ljudskoj prirodi ispod naslaga lažnih vjerovanja.

"Reci: Zar ću uzeti za zaštitnika koga drugog osim Boga, Tvorca nebesa i zemlje, Onoga koji hrani a ne hrani se? Reci: Naređeno mi je da budem prvi koji će se Bogu pokoriti i da ne budem neznabožac. Reci: Zaista se bojim ako sam neposlušan svome Gospodaru kazne strašnog suda. Od koga god bude ona otklonjena toga dana, to mu je Njegova milost; a to je očigledna sreća. Ako te Bog pogodi nevoljom, niko je ne može otkloniti osim Njega; a ako ti podari dobro, on je Sve-moguć. On je svemoćni Gospodar Svojih stvorenja, i o svemu obavješten. Reci: Ko je najvažniji svjedok? Reci: Bog je svjedok između mene i vas, a ovaj Kur'an je objavljen meni i svima onima do kojih dopre. Zar ćete zaista tvrditi da ima drugih bogova osim Boga? Reci: Ja to ne tvrdim. Reci: On je jedini Bog i ja odbacujem sve ono što Mu vi pridružujete." (Kur'an VI/14-19).

Suština ljudske prirode slušala je ovaj glas koji joj se obraćao kroz oblake teške "stvarnosti" u prostranoj pustinji zabluda. Ona se okrenula svom jedinom Istinskom Bogu i novi poziv je trijumfovao nad teškom "stvarnosti".

Kad su se ljudi vratili jedinom Bogu, postalo je nemoguće ljudima da obožavaju ljude. Svi su stajali uspravno i dostojanstveno jedan pred drugim onog dana kad su sve glave bile pogete pred Jedinim Svemogućim Bogom. Mit o višem porijeklu i rasi, o naslijeđenoj plemenitosti, o vladavini i kraljevstvu bio je okončan.

Kako se to desilo?

Postojala je društvena stvarnost, podržavana klasnim, materijalnim i intelektualnim interesima dominantnim u Arabiji

i okolnom svijetu. Niko se nije protivio ovoj stvarnosti, jer se oni kojima je ona pogodovala nisu bili zasitili njom, a oni koje je pritiskivala nisu bili kadri da je izmjene.

Kurejševiči su nazivali sebe "plemićima" i svojatali prava i predanja koja su osporavali drugim Arapima. Za vrijeme ho- dočašća oni su stajali na Muzdalifi dok bi drugi bili na Arefatu. Na osnovu ovih privilegija, oni su uživali prednosti nad ostalim Arapima. Zato su ono zabranjivali obilazak Kabe u odjeći koja nije kupljena od Kurejševića. Inače bi obilazak trebao da bude obavljen bez ikakve odjeće.

Svijet koji je okruživao Arapsko Poluostrvo stenjao je pod težinom diskriminacije zasnovane na krvi i rasi.

Isto stanje vladalo je i na drugim stranama.

"Iransko društvo je bilo osnovano na diskriminaciji porijekla i zanimanja. Nepremostiv jaz postojao je između društvenih klasa. Država je zabranjivala običnom narodu da kupuje imovinu nekog princa, ili državnog činovnika. Jedan od temelja sasanidske politike bio je da se svaka individua mora zadovoljiti sa položajem koji mu je određen njegovim porijeklom i ne treba da teži za nečim izvan toga. Kraljevi Irana nisu prepuštali nijednu od svojih dužnosti običnom narodu. I narod je bio slično podijeljen u jasno izdvojene klase od kojih je svaka imala jasno određene pozicije u društvu." (Iz knjige Arthura Christensena o Iranu u Sasinidskom periodu).

"Iranski kraljevi su polagali pravo na božansku krv u svojim žilama. Perzijanci su ih smatrali bogovima i vjerovali da ima nešto uzvišeno i božansko u njihovoj prirodi. Oni su ih molili za oprost svojih grijeha, pjevali himne u slavu božanstva i smatrali da su oni iznad zakona, iznad odgovornosti i iznad ostalih ljudi.

Obični ljudi nisu smjeli spominjati svoja imena, niti sjediti u njihovom prisustvu. Oni su vjerovali da ovi imaju pravo na sve ljude, ali da sami nemaju obaveze prema drugima. Bilo kakav ništavan dar poklonjen iz njihovog preobilnog bogatstva bio je nezasluženi akt milosrđa prema ljudima čija je jedina

dužnost bila potčinjenost i pokornost. Sve ovo je bila istina za jednu dinastiju - Kajanis - koja je jedina smatrana dostojnom da nosi krunu i zahtijeva danak. Ova prava su prenošena sa oca na sina i samo bi ih nepravednik mogao osporavati. Oni su vjerovali u ustanovu monarhije i njenu hijerarhijsku prenosivost unutar kraljevske porodice, ne želeći nikakvu zamjenu za ovaj sistem. Ako se među njima nije mogao naći odrasli član da vlada, onda bi dijete došlo na prijesto.

Ako se ne bi našao muškarac onda bi vladala žena. Nakon Šivrajha, njegov sin Ardešir došao je na prijesto u sedmoj godini. Slično, Farokzad Hozroja, sin Hozroja Perviza, došao je na prijesto još kao dijete". (Abdul Hasan ai-Nadavi: Šta je svijet izgubio dekadencijom Muslimana).

Kastinski sistem u Indiji predstavljao je najsramnije i najuvredljivije što je čovjek mogao pripremiti drugom čovjeku.

"Tri vijeka prije Hrista, cvjetala je u Indiji Brahmanska civilizacija, koja je dala novi pečat indijskom društvu. Religiozni autoritet je postao novim građanskim, političkim zakonom. Ovaj je bio poznat pod imenom Manushatra.

Ovaj zakon dijelio je narod na četiri izdvojene klase. Prvo Brahmane, kastu proroka i svećenika. Drugo, Kšatrise, ratnike. Treće, Vajšjase, zemljoradnike i trgovce. Četvrto, Šudrase, slugu.

Manu, autor ovog zakona, kaže:

"Apsolutni i Svemoćni, u interesu svijeta, stvorio je Brahmane od svojih usta, Kšatrise od svojih ruku, Vajšjase od svojih bedara, a Šudrase od svojih nogu. On im je raspodijelio razne obaveze i dužnosti radi svijeta.

Brahmani treba da poučavaju Vede, prinose žrtve bogovima i dijele milostinju. Kšatrisi treba da čuvaju narod, prinose žrtve, studiraju Vede i klonu se strasti. Vajšjasi treba da napašaju stada, čitaju Vede i bave se trgovinom i zemljoradnjom, Šudrasi su samo zato da služe ostale tri klase."

Ovaj zakon davao je brahmanskoj kasti prava i privilegije koje su im skoro pružale status bogova. On je tvrdio da su oni

Božiji izabranici i gospodari stvaranja; sve što je postalo u tamošnjem svijetu bilo je njihovo vlasništvo; oni su bili najplemenitiji od svih stvorenja i gospodari svijeta. Oni su od svojih Šudrasa mogli uzeti što god su htjeli a da pri tom ne počine nikakav zločin. Jer rob ne posjeduje ništa i sve pripada njegovom gospodaru, Brahmanu, koji nauči napamet Rigveda svi grijesi i zlodjela su oprosteni čak i kad bi uništio čitav svijet. Kralju nije dopušteno, ni u časovima najveće potrebe, da nametne Brahmanima bilo kakav porez niti taksu. Nijedan Brahman nije smio umrijeti od gladi čak iako je zasluživao smrt."

"Kšatrisi, iako su iznad Vajšija i Šudra, daleko su ispod Brahmana. Manu kaže: "Desetogodišnji Brahman je superiorniji od stogodišnjeg Kšastrija, kao što je otac nadmoćniji nad sinom."

Što se tiče nedodirljivih Šudra, na osnovu svog religioznog i građanskog kodeksa, oni su bili niži od životinja i prezreniji od pasa. Zakon je objavio: "Sreća je za Šudre da služe Brahmane i za ovo oni ne treba da prime bilo kakvu nagradu ili naknadu. Oni ne smiju sticati bogatstvo niti sticati blago jer ovo vrijeda Brahmane. Ako Šudra pruži ruku ili digne štap da udari Brahmana, treba mu odsjeći ruku. Ako ga udari nogom u ljutnji, nogu mu treba odrezati; ako nedodirljivi pokuša da sjedne uz Brahmana, kralj da mu žigoše stražnjicu ili ga protjera iz kraljevstva. Ako uvrijedi Brahmana, jezik mu treba iščupati. Ako polaže pravo na poznanstvo sa Brahmanom, treba da ispije vreću ulje. Kompenzacija koju treba platiti za ubistvo nedodirljivog je ista kao za ubijenog psa, mačku, žabu, vranu ili sovu." (spomenuto djelo Abdul Hasana Nadavije).

Što se tiče slavljene Rimske civilizacije, ona je bila osnovana na luksuzu - koji su robovi (tri četvrtine stanovništva) - obezbijedivali plemstvu (preostaloj četvrtini). I u zakonu je postojala diskriminacija između robova i gospodara, između plemićkih i plebejskih klasa.

U čuvenom Justinijanovom zakoniku možemo pročitati:

"Ko siluje uglednu udovicu ili djeviu, njegova kazna, ako je iz plemenite kuće, biće konfiskacija pola imovine. Ako je on iz niže porodice, treba da bude bičevan i protjeran iz zemlje." itd. itd.

Dok je stanje stvari u svijetu bilo ovakvo, Islam se obratio direktnoj, pravoj i suštinskoj naklonosti čovjeka koja se nesvjesno protivila ovakvom stanju. Njen odziv pozivu Islama potpuno je nadvladao postojeću situaciju: "O ljudi stvorili smo vas od muškarca i žene i razdijelili u plemena da se možete uzajamno poznavati. Najplemenitiji među vama je onaj koji je najbogatiji." (Kur'an 49/13).

Ona je čula kako se on obraća posebno Kurejševičima: "Potom se vraćajte sa Arafata zajedno sa ostalim svijetom" (2/199).

Ona je čula Božijeg Poslanika kako se obraća ljudima: "O ljudi! Vaš Gospodar je jedan. Vi svi potičete od Adema a on je stvoren od zemlje. Najplemenitiji među vama je pred Bogom onaj koji Ga se najviše boji. Arap nema prednosti nad ne-Arapom, niti ne-Arap nad Arapom, niti crnac nad bijelcem, niti bijelac nad crncem, osim po pobožnosti i strahu od Boga."

Ljudska priroda je čula ovaj poziv i odazvala se, a posljedice su slijedile u skladu sa vječnim Božijim zakonom koji se može ponoviti u bilo koje doba.

Kamatni sistem je preovladavao na Arapskom poluostrvu i čitava ekonomika je bila zasnovana na tom. Neka niko ne misli da je to bilo jednostavno pitanje izoliranih transakcija između pojedinaca. Kurejševiči su vodili znatnu trgovinu sa Sirijom ljeti, a sa Jemenom zimi. Kapital Kurejševića bio je u ovoj trgovini. Ne zaboravimo da je karavan Ebu Sufjana, kojeg su Muslimani presreli u toku bitke na Bedru a zatim ga zarobili da bi učinili s Božijom pomoću nešto korisnije od njega, imao hiljadu kamila natovarenih robom. Da je kamata bila sporadični slučaj i da nije bila sveobuhvatni sistem ekonomskog života, ne bi zasluživala ponavljane osude i žestoke napade u Kur'anu i Hadisu.

Ovaj kapital, ova trgovačka aktivnost, ova ekonomika - sve je to bilo zasnovano na kamatama. Neposredno prije misije Božijeg Poslanika, ekonomike raznih zemalja slijevale su se u ovaj sistem, kao na primjeru u Medini, gdje su ekonomikom dominirali Židovi. Kamate su u stvari temelji ekonomskog sistema Židova.

Ovo je bila ekonomska stvarnost na kojoj je život zemlje bio zasnovan.

Onda je došao Islam niječući i odbijajući ovaj nepravedni i kriminalni sistem, postavljajući novi temelj: zekjat, zajam iz blagonaklonosti, kooperaciju i uzajamnu solidarnost.

"Oni koji dijele svoje imetke i danju i noću, tajno i javno, imaju svoju nagradu kod svoga Gospodara. Za njih nema straha niti će tugovati. (Kur'an 274)/ Oni koji jedu kamatu stajat će (na Sudnjem danu) samo kao što stoji onaj kojega je Šejtan spopao svojim ludilom. To je zato što su oni govorili da je trgovina isto što i kamata.

A Bog je dozvolio trgovinu a zabranio kamatu. Kome dođe pouka od njegova Gospodara pa se sustegne (od kamata) njemu pripada što je prije stekao (do zabrane kamata). A odluka o tome (pripada) Bogu. Tko se povrati (uzimanje kamata) taj će drugovati svatromu kojoj će ostativječno. (275) Bog uništava imetak (dobijen) kamatama, a umnožava (ime-tak) iz kojega je data milostinja. Bog ne voli nijednog nevjernika grijешnika. (276) Zaista oni koji vjeruju i rade dobra djela, klanjaju namaz i dijele zekjat dobit će nagradu od svoga Gospodara. Za njih nema straha niti (trebaju) tugovati. (277) O vjernici, bojte se Boga i odbacite ostatak kamata, ako ste (pravi) vjernici. (278) A ako to ne učinite, onda najavite rat Bogu i Njegovu Poslaniku. Ako se pokajete, pripada vam glavnica vašeg imetka. Nećete činiti nasilje (uzimajući od drugih kama-te) niti će vam biti učinjeno nasilje (dajući kamatu). (279) Ako bi (dužnik) bio u teškim prilikama (treba mu dati rok) i pričekati da mu se popravi stanje, a još vam je bolje da mu poklonite dug, ako znate (što je dobro). (280) Bojte se onoga dana u

kojemu ćete se povratiti Allahu, u kome će se zatim ispuniti svakome ono što je zaradio i (nikome) neće biti učinjeno nasilje. (281)

Ljudska priroda našla je da je Božiji poziv bolji od stanja u kojem se nalazila. Ona je osjetila odvratnost prema sramnom sistemu na kojem je ekonomija počivala. Uprkos teškoća u promjeni ekonomske situacije na kojoj je bio zasnovan život ljudi, odziv ljudske prirode opet se pokazao jačim od pritiska "stvarnosti". Muslimansko društvo je bilo očišćeno od te prljavštine iz doba nevjerstva. Ovo se isto tako desilo u skladu sa Božijim običajem koji se ponavlja kad god se ljudska priroda pojavi iza naslaga lažnog vjerovanja.

Ovdje ćemo se zadovoljiti sa ova tri primjera trijumfa prave ljudske prirode nad "stvarnošću", njenog pojavljivanja iz ruševina lažnog vjerovanja, njene pobjede nad vanjskom stvarnošću koja je bila izgrađena ljudskim nepoznavanjem istine. Ova stvarnost sastojala se od vjerovanja i ideje, okolnosti, predanja i ekonomskih činjenica. Onome ko nije svjestan snage vjere i prave ljudske prirode, sve ovo bi izgledalo kao porazna i neodoljiva činjenica.

Islam nije skrstio ruke i potčinio se ovoj stvarnosti. On ju je rušio ili mijenjao i na njenom mjestu izgradio svoju vlastitu uzvišenu i jedinstvenu strukturu na svojim čvrstim i dubokim temeljima.

Što se desilo jednom može se desiti opet. Ono što se desilo bilo je u skladu sa neprekidnim običajem a ne neki izvanredni događaj ili čudo. Ta građevina se uzdigla iz potencijala ljudske prirode, potencijala raspoloživog svima koji žele da ga iskoriste, koncentrišu, oslobode i usmjere u ispravnom smjeru.

Čovječanstvo danas može biti više kadro da slijedi taj put zahvaljujući naslijeđu od prvog vala Islama, koji se suočio sa grubljom opozicijom, ali je produžio svojim putem i ostavio iza sebe najdublje otiske.

VI

SREDSTVA I ISKUSTVA

Kad se Islam prvi put sreo sa čovječanstvom, on je imao u sukobu sa postojećom situacijom, samo potencijal ljudske prirode. Ljudska priroda stajala je na strani. Islam uprkos nagomilanih nanosa u toku dugih vijekova iz doba nepoznavanja božanske upute. Ljudska priroda bila je u stanju da se oslobodi i njen odziv Islamu bio je dovoljan da ukloni sve to.

To je bio značajan pokret, uzvišenost, izuzetna generacija ljudi, sjajni svjetionik. To je bilo, kao što smo rekli, određeno Božijom voljom, kako bi ova jedinstvena zamisao mogla biti ostvarena u prilikama stvarnog života i da bi to služilo kasnije kao putokaz radi ponavljanja toga u granicama ljudskih sposobnosti.

To nije bila prirodna posljedica njegove sredine, nego plod ostvarenog potencijala ljudske prirode, kad je ona našla put, vođstvo, uputu i pokret koji će je pokrenuti u akciju i podstaknuti naprijed.

Međutim, čovječanstvo kao cjelina još nije bilo pripremljeno da ostane na tom uvišenom vrhuncu koji je dostigla odabrana grupa ljudi. Kad se Islam raširio po zemlji brzinom nepoznatom u istoriji, a ljudi masovno prihvatili Božiju vjeru i kad većina islamske zajednice nije primila duboki, jedinstveni i postepeni odgoj kao što je bila primila odabrana grupa, onda je pritisak ostatka iz doba, nevjerstva koji su još živjeli u masama ljudi koji su formalno pripadali Islamu, počeo da vuče cijelo tijelo zajednice sa uzvišenih vrhova naniže.

Tako je muslimanska zajednica ostala u toku više od hiljadu godina ne na uzvišenom nivou nego na nižim nivoima od kojih je svaki ipak bio viši od drugih zajednica u svijetu. Zaista, druge zajednice su tražile pomoć od nje, kao što svjedoči istorija, ako je poštena. Ali kako rijetko je istorija poštena!

Taj jedinstveni skok naprijed u istoriji čovječanstva i visoki nivoi održani su hiljadu godina nakon toga i nisu bili uzaludni i izgubljeni za ljude jer je svijet ostao zauvijek drugačiji od onoga kakav je bio.

Takav nije običaj Božiji u odnosu na život čovjekov. Čovječanstvo je povezana cjelina kroz dugi period vremena, a tijelo čovječanstva je životni organizam koji akumulira iskustva i izvore znanja. Ovi izvori, koliko god prekriveni oblacima neznanja i koliko god bili pod dominacijom sljepila i mraka, ostaju prisutni i trajni i kruže kroz tijelo čovječanstva.

Ako je poziv Islama u početku za saveznike našao samo snage ljudske prirode ne računajući slabi potencijal predstavljen ranijim porukama koje su bile upućene više nekoj naciji nego čitavom čovječanstvu; danas on ima na raspolaganju i sredstva koja su nastala prvim valom Islama - one koji su vjerovali u Islam, živjeli po njegovim zakonima i bili pod njegovim utjecajem. Slično, on raspolaže gorkim iskustvima čovječanstva sakupljenim u pustoši izolacije od Boga.

Odatle principi Islama danas ne izgledaju čudno čovječanstvu kao što su bili onog dana kada je Islam tek objavljen. Oni ne izgledaju onako neprihvatljivi njegovim shvatanjima i običajima kao što su to bili onda. Istina je da ih čovječanstvo nije doživilo u praksi onako kao što je ona odabrana grupa prve generacije Muslimana u onom jedinstvenom pokretu. Isto tako je istina da kad je ono pokušalo da primjeni neke od njih u raznim periodima uključujući i moderno doba, ono nije uspjelo da shvati njihov duh i da ih primijeni u skladu s njim. Istina je da ono još posrće pokušavajući da se uspne na vrh koji su prvi Muslimani dosegli u jednom skoku.

Uprkos ovoga, čovječanstvo kao cjelina, sa intelektualnog gledišta, je bliže shvaćanju prirode ovog božanskog određenog puta, nego što je bilo kad je Islam objavljen.

Nekoliko primjera će ovo objasniti. Izabraćemo samo par njih, ne razmatrajući ih detaljno. Ovo iz dva razloga: prvo, sadašnja diskusija je samo kratko iznošenje elemenata sadržanih u velikoj temi o islamskoj vjeri. Drugo, široki tragovi koji su ostali od prvog vala Islama u životu čitavog čovječanstva i svih područja zemlje, suviše su brojni, značajni i opsežni da bi bili obrađeni u ovom djelu. Ovi tragovi su ušli u život čovječanstva nakon toga dalekog perioda i obuhvatili su biće čovječanstva u širokom razmjeru i na način ne potpuno vidljiv posmatraču.

Moguće je općenito reći da ovaj univerzalni fenomen koji se manifestovao na zemlji, naime religija Islama, nije ostavio netaknut nijedan vid ljudskog života, pa iako njegov uticaj može varirati u stepenu intenziteta, realnost njegovih efekata ne može biti osporavana. Svaki pojedini od svih velikih pokreta u istoriji proistekao je, direktno ili indirektno, od ovoga događaja.

Pokret religiozne forme, koji je preduzeo Luter i Calvin u Evropi; renesansa od koje Evropa i danas crpi svoju hranu; rušenje feudalnog sistema i oslobođenje od aristokratske vlasti; pokret za jednakost i prava čovjeka koja su se pojavila na Magna Karti u Engleskoj i Francuskoj revoluciji; eksperimentalni metod na kojem je bazirana naučna slava Evrope - sve ovo, što je općenito priznato za glavne pokretače novije istorije, bilo je izvedeno iz ovog velikog islamskog vala i temeljito i duboko je pod njegovim uticajem.

Dr Ahmed Amin u svojoj knjizi Zora Islama piše: "Pojavili su se pokreti među kršćanima noseći tragove islamskog uticaja, među njima onaj koji je podignut u Septimaniji u osmom vijeku (drugi, treći vijek poslije Hidžre). Ovaj pokret odbacio je ispovijedanje grijeha pred svećenicima, tražeći da čovjek traži

oprost grijeha samo od Boga. Islam nije ni svećenika ni monaha imao i naravno ne priznaje ovu vrstu ispovijesti."

Pojavio se također pokret za odbacivanje religioznih slika i kipova (ikonoklasti). U osmom vijeku (trećem po Hidžri) došlo je do takvog pokreta. Rimski car Leon izdao je naredbu 726. godine zabranjujući obožavanje slika i kipova, a drugu 730. godine osuđujući takvo obožavanje kao idolatriju. Slično su Konstantin V i Leon IV ustali protiv obožavanja idola, dok su pape Gregorije II i III i Germanius, carigradski patrijarh i Carica Irena to podržali. Nastala je borba između te dvije frakcije, čije pojedinosti ovdje ne možemo iznositi. Želimo samo naglasiti da mnogi istoričari smatraju da je poziv za rušenje kipova i slika bio inspirisan Islamom. Tvrdi se da je Klaudije, Turenski biskup (imenovan 828 godine) koji je spalio slike i križeve i zabranio njihovo obožavanje u svojoj biskupiji, bio rođen i odgojen u islamskoj Andaluziji."

"Bila je isto tako grupa hrišćana koji su napustili koncepciju trojstva i poricali božanstvo Kristovo."

Kad su se barbarske armije križara vratile sa islamskog Istoka u jedanaestom stoljeću, one su donijele sa sobom sliku života muslimanskog društva. Uprkos odstupanjima do kojih je došlo u tom društvu, istaknute karakteristike su prožimale islamsko društvo i ostavljale najjači dojam: to je bilo jedinstvo kojem su se potčinjavali i vladar i podanici i koje nije proisticalo iz volje nekog aristokrate niti čudi feudalnih gospodara, kao što je bio slučaj u Evropi.

Postojala je lična sloboda u izboru rada i mjesta boravka; privatno vlasništvo i raspolaganje dobrima; odsustvo nasljednosti klasne strukture; mogućnost čovjeka da se uzdigne svojim vlastitim radom i naporima, do višeg mjesta u društvu u bilo koje doba. Evropejac koji je živio pod feudalnim sistemom nije nikad raspolagao ovim izvanrednim mogućnostima, budući da je bio vezan za zemlju, njegov jedini zakon bila je volja njegovog gospodara, a njegov društveni status bio je određen naslijeđem.

Zato su se digli zahtjevi koji su u sprezi sa ekonomskim faktorima u životu evropskog društva razorili feudalni sistem; proklamirali oslobođenje ličnosti od robovanja tlu, iako ne od drugih okova. Ipak evropsko društvo nije bilo dignuto na nivo muslimanskog društva.

Sa univerziteta Andaluzije, pod uticajem istočne islamske civilizacije koja je postala internacionalna civilizacija, iz evropskih prevoda islamskog zakonodavstva, nastao je evropski renesansni pokret u četrnaestom vijeku i nakon toga. Nastao je isto tako i novi znanstveni pokret, naročito eksperimentalni metod u nauci.

Briefeld, u svojoj knjizi Nastojanje čovječanstva, kaže:

"Nauka je bila najvažniji doprinos arapske civilizacije modernom svijetu, ali ti plodovi sporo su sazrijevali. Genije kojeg je proizvela arapska civilizacija u Španiji počeo je u Evropi da cvjeta mnogo vijekova nakon što je ta civilizacija nestala iza tamnih oblaka. Nije to bila samo nauka koja je oživila Evropu. Mnogi drugi efekti islamske civilizacije prosuli su svoje zrake svjetla na Evropu. Iako nema nijednog pojedinačnog vida evropskog buđenja koje ne vuče porijeklo iz islamske kulture, ovi uticaji mogu se neosporno najjasnije naći u onoj sposobnosti koja je pružila modernom svijetu njegovu trajnu i osobitu snagu: to su prirodne nauke i duh naučnog istraživanja." Ovdje treba primijetiti da zapadni pisci islamsku civilizaciju rado nazivaju arapskom. Ovo se čini namjerno jer im je ime Islam odbojno, a oni žele isto tako i da ograniče Islam na Arape. Cilj Islama je međutim znatno širi. Pored toga oni žele da podstaknu mržnju u islamskoj zajednici.

Pisac dalje nastavlja:

"Naša nauka duguje arapskoj ne blistava otkrića ili originalne teorije, nego nešto daleko važnije - svoje postojanje. Stari svijet, kao što smo vidjeli, bio je takav da u njemu nauka nije postojala. Astronomija i matematika bile su strane nauke za Grke, pozajmljene spolja i nikad nisu aklimatizirale, iako su se umiješale u Grčku kulturu. Grci su kodificirali svoje zakone

i postavili teorije. Ali metodi savjesnog istraživanja, skupljanja i koncentracije pozitivnih podataka, analitički pristup nauci, tačno i neprekidno posmatranje, eksperimentalno istraživanje - sve je ovo u osnovi bilo strano grčkom mentalitetu. Ono što mi zovemo "naukom" pojavilo se u Evropi kao posljedica duha ispitivanja, novih puteva istraživanja pomoću eksperimenata i posmatranja i kao rezultat razvoja matematike do stupnja nepoznatog Grcima... Ovaj duh, ovi metodi istraživanja bili su doneseni od Arapa u evropski svijet."

On kaže prije toga:

"Roger Bacon je studirao Arapski jezik i arapsku nauku u Oxfordu kod nasljednika arapskih učenjaka iz Andaluzije. Niti Roger Bacon, niti njegov imenjak Francis Bacon nemaju pravo da im se pripiše pronalazak eksperimentalnog metoda. Roger Bacon je bio samo vjesnik nauke i metodologije Muslimana kršćanskoj Evropi. On nikad nije prestao da izjavljuje svojim suvremenicima da je učenje arapskog jezika i arapske nauke jedini put za postizanje pravog znanja. Diskusije o tome ko je pronalazač eksperimentalnog metoda su primjer lažnog predstavljanja porijekla evropske civilizacije. Ovaj arapski metod se bio daleko raširio za vrijeme Bacona i svugdje u Evropi ljudi su bili željni da ga nauče."

"Odakle je Roger Bacon izvukao svoje poznavanje nauke?"

"Iz islamskih univerziteta Andaluzije. Peto poglavlje njegove knjige "Cepus Majus" koje je posvećeno optici u stvari je kopija Ibn Hajthamovog djela Al-Manazir".

Dreyber, profesor na njujorškom univerzitetu, u svojoj knjizi "Borba između religije i nauke", kaže:

"Muslimanski učenjaci su postali svjesni da intelektualne, teoretske metode ne vode do progresa i da nada da se nađe istina mora biti vezana za posmatranje zbivanja. Odatle je misao-vodilja u njihovom istraživanju bila eksperimentalni metod i praktični rezultati opažanja."

"Rezultati ovog naučnog pokreta pojavljuju se jasno u sjajnom progresu industrije u njihovo doba. Bićemo zapanjeni da vidimo u njihovom pisanju naučne teorije za koje bismo prije rekli da su proizvod našeg doba. Među ovim je doktrina evolucije organskih bića - koja se smatra modernom doktrinom - a bila je postavljena u muslimanskim školama. Oni su ovu doktrinu razvili dalje nego što smo mi učinili i primijenili na minerale. (Treba biti oprezan sa ovom tvrdnjom i sličnim koje čine zapadni pisci koji paradiraju pokazivanjem pravde prema Islamu i islamskoj civilizaciji i misli. Doktrina evolucije kako ju je postavio Darwin i Wallace različita je od one koju su postavili muslimanski naučnici istraživači koji nisu bježali od crkve i crkvenog Boga. Muslimanski naučnici su zapazili stupnjevitost stvaranja. Oni su počeli sa svojstvima najnižih oblika biljnog života. Stupnjevi biljnog života kulminirali su u najnižim stupnjevima životinjskog života, a odatle se razvio čovjek. Sve ovo su islamski pisci pripisali Božijoj volji i aktivnosti. Darwin je međutim želio da porekne intervenciju bilo kakvog nadnaravnog elementa u evoluciji. Ovo je bilo zato što je on bio odbjegao od crkve i crkvenih božova čije ime je bilo bauk za modernu nauku. Naprotiv, istraživanje Muslimana nije bilo, obojeno nikakvom degradacijom čovjeka, lišavanjem duhovnih elemenata i otkrivanjem njegovog životinjskog porijekla. Islamska teorija jasno tvrdi da je čovjek stvoren nezavisno. Ako je čovjek na vrhu stupnjeva živih bića u pogledu svojih intelektualnih i duhovnih sposobnosti, ovo je zato što je Sve-mogući Bog stvorio čovjeka kao što je stvorio sva bića na nivou na kojem postoje. Postoji dakle velika razlika u osnovi evolucionističke teorije, iako su Muslimani prvi koji su je iznijeli). Oni su primijenili kemiju u medicini a napredovali su toliko daleko u medicini da su bili u stanju definisati zakone gravitacije. U teoriji svjetlosti i vida oni su bili u stanju definisati zakone gravitacije. U teoriji svjetlosti i vida oni su bili u stanju da izmijene tvrđenje Grka da vid djeluje izašiljanjem zraka iz očiju do posmatranog objekta; oni su ustanovili da je istina obratna.

Oni su znali za refleksiju i refrakciju zraka. Hasan Ibn Al-Hajtham otkrio je luk koj slijede zrake na svom putu kroz atmosferu i dokazao da vidimo sunce i mjesec prije nego što se pojave na horizontu i da ih možemo vidjeti još kratko vrijeme nakon što zađu."

Moramo se zadovoljiti ovim primjerima uticaja islamskog puta i islamskog života na život čovječanstva i na njegovu istoriju i na velike pokrete u svjetskoj istoriji. Oni su spomenuti samo kao indikacija velike, mnogostruke istine koju tako često zaboravljamo. Kad razmatramo strukturu savremene civilizacije, mi zamišljamo, u našoj prostodušnosti i neznanju, da u tom nemamo svog udjela, da Muslimani nisu utjecali na nju; da je to nešto veće od nas i naše istorije. Čak i naša vlastita istorija nam je nepoznata; mi je slušamo samo iz usta naših neprijatelja koji žele da ispune naša srca beznađem u ostvarenje islamskog života u skladu sa islamskim putem. Oni izvlače prednost iz našeg očaja, jer ih to štiti od našeg napada, koji treba da im otrgne uzde svjetovnog vođstva. Šta nam je pa prihvatamo ono što oni govore a onda to ponavljamo kao papagaji ili majmuni?!

Međutim, to nije naš predmet ovdje. Mi samo želimo da pripremimo prikaz širokih tragova koje je ostavio prvi val Islama, a koji su dobro poznati čovječanstvu. Čovječanstvo je danas više u mogućnosti da shvati ono što predstavlja novo sredstvo, uz ono već ranije spomenuto - ljudsku prirodu.

VII

REZULTATI I POSLJEDICE

Kada je prvi veliki val Islama bio prošao; kada je džalijahet ponovo podigao svoj prijeteci mač; kada je Satana stresao prašinu borbe sa svojih ramena, podigao se i sakupio svoje pristalice koji su ponovo uzde vlasti uzeli u svoje ruke - kada je sveto počelo da se događa, život ljudskog roda nije se ipak vratio u stanje nevjerstva i neznanja iz prethodnih perioda. Islam je bio tu iako se bio povukao sa dominantne pozicije u svijetu. Islam je bio utro široke staze, objavio važne principe, koji su učvrstili svoj položaj u životu ljudi i postali im bliski. Oni su, istina, bili izgubili onu strogost i čvrstinu, koju su imali kada su prvi put bili proklamovani od Islama, ali su ipak bili tu i vršili svoj uticaj. O ovim širokim stazama i značajnim principima želimo iznijeti neke najosnovnije činjenice u ovom poglavlju.

Jedinstveno čovječanstvo

Na Arapskom poluostrvu vladalo je načelo pokoravanja plemenu, rodu ili čak porodici, dok je u vanjskom svijetu princip okupljanja i odanosti bila zemlja, rodno mjesto ili rasa. Čovječanstvo nije moglo da zamisli nikakvu drugu vrstu lojalnosti, sve dok nije došao Islam i objavio da je čovječanstvo jedinstveno, da izvire iz istog izvora i da je upravljeno prema istom Bogu; da razlike u rasi, boji kože, domovini ili porijeklu ne postoje da bi dijelile ljude i stvarale neprijateljstvo među ljudima, nego da bi se oni uzajamno upoznavali i prepoznavali jedni u drugima; da se zadatak Božijeg namjesništva na zemlji

može rasporediti među njima. Svemogući Bog obraća se ljudima slijedećim riječima:

"O ljudi, Mi smo vas stvorili od jednog čovjeka i jedne žene i učinili od vas narode i plemena, da biste mogli upoznavati jedni druge. Najbolji od vas je onaj koji je najbogobojazniji. Zaista Bog sve vidi i mudar je." (sure Al-hudžurat, ajet 13).

"O ljudi, bojte se Boga koji vas je stvorio od jedne duše i od nje stvorio njezin par, pa zatim od njih izveo još mnoge muškarce i žene. I bojte se Boga, u ime koga vi jedni od drugih tražite vaša prava i čuvajte veze rodbinske. Bog je zaista nadziratelj nad vama." (Sure Nisa, ajet 1).

"I od Njegovih znakova je stvaranje nebesa i zemlje i raznolikost vaših jezika i boja. Zaista u tome ima znakova za one koji razmišljaju." (sure Rum, ajet 22).

To nisu bili teorijski principi nego praktične situacije. Islam se proširio preko širokih prostranstava zemlje, obuhvatajući mnoge rase i narode, koje je zatim uzajamno izmiješao i stopio u islamskom poretku. Nasljeđe po rasi, boji kože, klasi ili rodu, ne mogu biti smetnja da ljudi žive zajednički kao braća, niti mogu biti smetnja pojedincu da postigne ono što mu njegove sposobnosti omogućuju.

Ovo fundamentalno shvatanje bilo se učvrstilo u svijetu, uprkos tome što je isprva bilo strano tom svijetu i što je bilo uporno odbacivano. Čak i poslije opadanja prvog velikog vala Islama, ovo shvatanje nije više nikada moglo biti potpuno odbačeno niti zbrisano iz svijesti ljudi.

Istina je da čovječanstvo nije bilo u stanju da ovaj princip provodi u život kao muslimanska zajednica, gdje također taj princip nije bio u potpunosti uspostavljen.

Istina je da su različiti oblici niže vrste lojalnosti nastavili da egzistiraju: odanost domovini, rasi, naciji ili jezičkoj skupini.

Istina je da položaj obojenih ljudi u Americi i Južnoj Africi nastavlja da bude ozbiljan i težak problem, kao u ostalom i u Evropi u nešto blažem obliku.

Ipak, zamisao o jedinstvenom čovječanstvu ostao je važan elemenat u svijetu ljudskog roda danas. Ova zamisao, koju je Islam definisao, ostala je osnovica svih ljudskih razmišljanja, dok sitne i tričave lojalnosti, budući da su bez dublje osnove, ostaju jalove i nastavljaju da blijede.

Prvi talas Islama prošao je pošto je čvrsto proklamovao princip jedinstvenog čovječanstva i uz pomoć potencijala ljudske prirode zacrtao duboku brazdu u ljudskom životu. Ali on je za slijedeći talas ostavio ne samo ove mogućnosti ljudske prirode, nego i izvore koji su samog njega prvi put pokrenuli.

Dostojanstveno čovječanstvo

Kada se Islam pojavio, ljudsko dostojanstvo bilo je ograničeno na samo neke klase i porodice. Što se tiče širokih masa, one su predstavljale talog, lišen svakog dostojanstva i vrijednosti.

Islam je proklamovao sa osobitim naglašavanjem ljudsko dostojanstvo koje potiče iz njegovog samog ljudskog svojstva, a ne iz neke njegove slučajne karakteristike, kao što je rasa, klasa, bogatstvo ili društveni položaj. Stvarna ljudska prava potiču na isti način iz samog svojstva čovjeka kao ljudskog bića, koje sa svoje strane ima isto zajedničko porijeklo.

Bog putem Kur'ana poručuje čovjeku:

"Mi smo vistinu odlikovali sinove Adamove i dali im da putuju kopnom i morem, i opskrbili smo ih lijepim stvarima i dali im prednost nad ostalim od naših stvorenja." (sure Isra, ajet 70).

"Kada je Gospodar rekao anđelima: stvoriću namjesnika na zemlji"... "Kada smo rekli anđelima: poklonite se pred Ademom i oni se poklonili, svi osim Iblisa koji je odbio. On je zaista postupio oholo i on je od nevjernika." (sure Bekare, ajeti 30 i 34).

"I on vam je podredio sve što je na nebesima i na zemlji i sve što potječe od Njega. Zaista u svemu ovome postoje znaci za narod koji razmišlja." (sure Džasije, ajet 13).

Od tada ljudi znaju da čovjek posjeduje dostojanstvo, već po sarnoj svojoj prirodi, kao znak Božiji, i da je to dostojanstvo izvorno i neovisno od rase, zemlje, nacije, plemena ili porodice, ili od bilo kakvih prolaznih i slučajnih okolnosti. Ono se zasniva isključivo na činjenici da je čovjek ljudsko biće, na činjenici pripadnosti ovoj vrsti kojoj je sam Bog dodijelio dostojanstvo.

Ovi principi nisu bili nikakva teorijska apstrakcija, oni su bili istinska i praktična načela na kojima se zasnivao praktični život muslimanske zajednice. Preko i putem ove zajednice oni su se postepeno širili u sve krajeve tada poznatog svijeta i bili priznavani od ljudi koji su ih sprovođili u život. Široke mase naroda, taj nekada nepoznati "talog", osvojio je svoje dostojanstvo i svoja prava, ljudskog bića, koja su oni sada mogli zahtijevati da budu priznata od strane njihovih vladara i poglavica uz isključenje svake vrste ponižavanja, nepriznavanja i uvreda. Vladari i poglavice bili su naučeni da oni ne posjeduju nikakva posebna prava, koja ne bi bila priznata i običnom narodu i da oni ne mogu povređivati ljudsko dostojanstvo običnog čovjeka koji nije vladar ili poglavica.

Ovo je značilo ponovno rođenje čovjeka, rođenje važnije od onog prvog, fizičkog. Jer, šta je čovjek bez dostojanstva i ljudskih prava? I čemu čovjek, ako njegova prava ne bi ovisila isključivo od same njegove egzistencije i njegove prirode, koja nije podložna mijenama i slučajnosti?

Ebu Bekr- neka je Božiji blagoslov na njega - preuzimajući kalifat, obratio se narodu ovim riječima: "Postavili ste me za vašeg vladara, ali to ne znači da sam ja najbolji od vas. Ako budem ispravno radio, pomozite mi. Ako budem griješio, ispravite me. Pokoravajte mi se dok sam ja pokoran Bogu i Njegovu Poslaniku. Ako ja prestanem da se pokoravam njima, vaša obaveza je da mi se više ne pokoravate."

Halifa Omer Ibn-El-Hatab - neka je Bog zadovoljan s njime - objašnjavajući ljudima njihova prava prema onima koji ih vode i upravljaju njima, uputio je narodu slijedeće značajne riječi:

"O ljudi! Ja ne šaljem guvernera da vas progone ili uzimaju vašu imovinu. Ja ih šaljem da vas poučavaju vjeri i upućuju na pravi put. Ako neki od njih izigra ovo povjerenje, obratite mi se, i tako mi Onoga u čijim rukama je moj život, ja ću mu sigurno suditi za to!"

Na ove riječi ustao je Amr ibn el-As i upitao:

"O vladaru pravovjernih! Ako bi neki od naših namjesnika učinio nepravdu nekom od podanika nemuslimana, da li se tvoja prijetnja odnosi na njega?"

Omer odgovori: "Tako mi Boga. Zašto bi kazna izostala? Zašto bih ja postupao drukčije nego što je postupao Božiji Poslanik? Dakle, ne tucite ljude, to ljude ponižava; ne odvajajte ljude od njihovih domova i porodica, jer ćete izazvati njihov revolt i pobunu. Ne lišavajte ih njihovih prava, jer to ljude vodi u nevjerstvo."

Halifa Osman - neka je Bog zadovoljan s njim - uputio je pismenu poruku u sve gradove islamske države, koja je glasila:

"Zahtijevam od svih guvernera pokrajina da svake godine u vrijeme hadža dođu i sastanu se sa mnom. Primio sam se upravljanja našom zajednicom da bi unapređivao dobro i suzbijao zlo. Stoga neka se niko ne usudi uvoditi poreze bez moga odobrenja. Nijedan od mojih namjesnika nema takvo pravo nad narodom. U Medini mi je bilo saopšteno da je jedna grupa ljudi bila vrijeđana i zlostavljana. Ko god je takvo što pretrpio neka dođe o hodočašću kod mene, pa će njegova zakonita prava biti uspostavljena, bilo sa strane mojih guvernera, bilo sa moje strane lično. Ili, oprostite jedni drugima, jer Bog voli one koji opraštaju."

Poznat je naprimjer slučaj Ibn Al-Karibija koji se u nekoj igri natjecao sa sinom Amr ibn el-Asa, osvajača i guvernera

Egipta. Kad je sin Amr ibn el-Asa pobijedio u ovoj igri, Al-Karibi ga je udario. Njegov otac se na ovo požali Halifi Omeru, koji naredi da se Amrov sin javno kazni za vrijeme hadža.

Pisci se obično zadovoljavaju navodeći primjere pravednosti Halife Omera. Međutim, sama pojava ima dublji značaj. Ona pokazuje onaj snažni oslobodilački uticaj koji je Islam vršio i izvršio na duh čovječanstva.

Egipat je tada bio osvojena zemlja tek preobraćena u Islam. Al-Kabi je još bio Kept. Jedan iz mase zauzete zemlje. Amr ibn As je bio osvajač ovog područja i njegov prvi islamski upravljač. Prije islamske pobjede zemljom su upravljali Vizantinci, čiji je bič stalno pucao po leđima ovih naroda.

Islam je donio slobodu u svim dijelovima ove zemlje. Kopt je brzo zaboravio vizantijsku knutu i ponižavanje. On postaje slobodan i ponosan ljudski stvor, koji se ljutio kad bi sin guvernera u takmičenju pobijedio njegovog sina. Njegova sujeta i sinovo povrijeđeno dostojanstvo naveli su ga da putuje iz Egipta u Medinu, ali ne avionom, autom, brodom ili željeznicom, nego kamilom.

On je putovao mjesecima samo zato da se žali halifi koji je oslobodio njegovu zemlju u ime Islama, što ga je naučio ljudskom dostojanstvu zaboravljenom pod bičem Vizantije.

Ovo nam omogućuje da sebi predstavimo temeljitost oslobođenja koje je donio Islam. To nije bila samo stvar Omerove pravednosti - iako ona predstavlja nešto neuporedivo u ljudskoj povijesti - to je bilo nešto više, što proizilazi iz puta i sistema Islama, koji je kao bujica donio svijetu slobodu i ponovo uspostavio dostojanstvo čovjeka.

Uistinu, nikad više čovječanstvo nije postiglo ovako visok stepen. Ovi principi dostojanstva, slobode i pravičnosti, koje je zavrtao Islam i koji jednako obavezuju i vladare i podanike, ostavili su neosporne tragove u životu čovječanstva. Ovi efekti na svoj način su doprinijeli da čovjek jednog dana definiše i objavi "prava čovjeka".

Istina je da objavljivanje ovih prava u obliku deklaracije nije proizvelo praktične rezultate u ljudskom životu. Istina je da su na raznim dijelovima zemljine kugle ljudi još uvijek podvrgnuti poniženju, mučenju i oskudici. Istina je da još uvijek postoje "filozofije" koje status čovjeka svode na nešto manje od alata ili sredstva i lišavaju ga njegove slobode, dostojanstva i više vrijednosti radi povećanja proizvodnje, dohotka i potreba tržišta.

Uprkos svega, koncepcija koju je zacrtao Islam još postoji u svijesti i mašti čovječanstva. Nije čudno da je Islam to prvi proklamovao. Čovječanstvo je danas sposobnije da razumije i moći će to bolje shvatiti kad se opet Božijom voljom bude suočilo sa talasom Islama koji dolazi.

Jedinstvena zajednica

Kad je Islam prvi put došao, našao je ljude okupljene na bazi nasljedstva, klase, domovine, zajedničkih interesa ili koristi. Sve ove sitne odanosti nisu imale uporišta u istinskoj prirodi i suštini čovjeka; one su prije samo slučajne okolnosti, koje su vještački povezane za više ljudsko dostojanstvo.

Islam im je govorio jasno i odlučno kada se radilo o ovom važnom pitanju. On je rekao: ni porijeklo, ni domovina, ni boja kože, ni rasa, niti različiti interesi i koristi ne mogu ni spajati ni razdvajati ljude; to može samo njihova vjera, njihov odnos prema Gospodaru svijeta. Njihov odnos prema Bogu odrediće njihov stav prema čovječanstvu, i trasiraće njihov put na ovom i budućem svijetu. Nadahnuće koje je došlo do njih od Boga čini čovjeka čovjekom; daje mu dostojanstvo i podređuje mu sve što je na zemlji i na nebu. Na ovoj osnovi ljudi su ujedinjeni ili razdvojeni, a ne na osnovu bilo kakvih slučajnih osobina, koje ljudi vežu uz pojavu ljudske suštine.

Osnova za ujedinjavanje ljudi je vjera, jer ona je najplemenitija osobina ljudskog duha. Ako nema ove veze, nema jedinstva, a time ni stvarne egzistencije. Čovječanstvo se mora okupljati na osnovu svoje najplemenitije karakteristike, a ne na

osnovu svojih potreba i interesa niže vrste, koji suštinski imaju animalni karakter.

U svijetu postoje dvije grupe: Božija i Satanina. Božiji sljedbenici stoje ispred Božijeg stijega i nose Njegovu oznaku. Satanina grupa obuhvata sve zajednice, grupe, ljude, rase i pojedince koji ne stoje pod Božijim stijegom.

Ummet (islamska zajednica) je grupa čija je unutarnja veza vjera, i ona oblikuje njenu nacionalnost. Ako tu nema vjere nema ni ummeta, jer tu onda nema ništa što bi ljude povezivalo. Zemlja, rasa, jezik, porijeklo, zajednički materijalni interesi nisu dovoljni, ni pojedinačno, ni u kombinaciji, da formiraju ummet, ako je izostala ova veza na osnovi vjere:

Ova veza mora biti ideja koja nadahnjuje srce i razum, ideja koja objašnjava postojanje i život, koja vodi Bogu, čijim dahom je čovjek postao čovjekom, uzdignut iznad životinje i obdaren ljudskim dostojanstvom.

Bog u Kur'anu, obraćajući se svim vjernicima svake zemlje, rase, boje, plemena i grupe u čitavom svijetu, poručuje Muhamedu a.s. preko Nuha a.s.:

"Ova vaša zajednica je jedinstvena zajednica. Ja sam vaš Gospodar, pa Me obožavajte!" (Sure El-Enbija, ajet 92).

Bog odlikuje ljude na osnovu vjerovanja, bez obzira na porijeklo, rasu ili domovinu. On kaže:

"Nećeš naći naroda koji vjeruje u Boga i Sudnji Dan, a da gaji prijateljstvo s onim koji ne vjeruje u Boga i Njegovog Poslanika, makar se radilo o njihovim očevima, njihovim sinovima, braći ili rodbini. To su oni u čija srca je Allah upisao vjerovanje i pomogao ih Svojom objavom. Bog će takve uvesti u džennete, ispod kojih vječno teku rijeke, u kojima će ostati. Bog je zadovoljan s njima, a oni su zadovoljni s Njim. Oni su Božija stranka, a Božija stranka će sigurno biti ona koja je spašena." (El-Mudžadele, ajet 22).

On je ustanovio samo jedan razlog za rat - kad nema drugog izlaza - i kad se radi o borbi na Božijem putu (džihad).

On je na jasan i određen način definisao i ciljeve vjernika i ciljeve nevjernika:

"Oni koji vjeruju bore se na Božijem putu, a oni koji ne vjeruju bore se na Sataninom putu. Borite se protiv Sataninih prijatelja, Njegova spletku je zaista slaba."

(Sure Nisa, ajet 76).

Izgledalo je čudno svim ljudima u to vrijeme da princip ljudskog okupljanja bude vjera, a ne rasa ili trgovina, ili koji drugi faktor.

Ovo sektašenje, da upotrijebimo savremen izraz, bilo je neobično kad se Islam prvi put pojavio, ali danas vidimo da čovječanstvo to usvaja, obuhvatajući i udružujući na osnovu vjerovanja, najrazličitije zemlje, narode, jezičke skupine i rase.

Sada za čovječanstvo ostaje da se uzdigne ka nečemu plemenitijem i uzvišenijem, da se uzdiže prema uzvišenom vrhuncu, pod vođstvom nove plime Islama koja dolazi. Ovaj će imati na raspolaganju stara i nova sredstva, iz ljudske prirode i iz iskustva, koje je ljudski rod prošao od prvog talasa Islama.

Međutim, kada je Islam došao da ujedini ljude na osnovu vjere, i kada je od toga stvorio princip za okupljanje ili razdvajanje, on nije htio da se iz otpora tom vjerovanju stvori razlog za neprijateljstva. On nije dozvolio da netolerancija određuje njegove odnose sa onima koji su prihvatili njegovo učenje ili ujedinjavanje na njegovim osnovama.

Bog nije stavio na Muslimane obavezu džihada - da bi oni prisiljavali ljude da prihvate Islam, nego da bi na zemlji uspostavili njegov pravični, plemeniti, ispravan sistem. Ljudi mogu izabrati vjerovanje koje žele, pod okriljem ovoga sistema, koji u potpunoj pravdi obuhvata i Muslimane i nemuslimane.

"U vjeri nema prisiljavanja. Pravi put se jasno razlikuje od puta zablude. Tko ne vjeruje u idole, a vjeruje u Boga, prihvatio je najjaču vezu, koja se ne kida. Bog sve čuje, i sve zna." (Sure el Bekare, ajet 256).

Zemlje kojima upravlja islamski sistem, i u kojima se upravlja prema islamskim zakonima, smatraju se kao područje Islama", (Dar-ul-Islam) bez obzira da li su stanovnici svi obuhvaćeni vjerom ili neki od njih slijede drugu religiju. Zemlje u kojima ne vlada islamski sistem i koje se ne upravljaju po islamskim zakonima sačinjavaju tzv. "Dar-ul-hasb", bez obzira ko sačinjava njihove stanovnike.

Ako je područje Islama vezano ugovorom ili sporazumom sa područjem Dar-ul-hasb, ovi ugovori i sporazumi moraju se poštovati, a prevara, izdaja ili iznenadni napad su strogo zabranjeni. Ovo svakako, ako rok ugovora nije istekao, ili ako ugovor nije prekršen od strane pripadnika područja Dar-ul-hasb. Ako bi došlo do rata između ova dva područja, određena pravila i propisi koji se odnose na to, moraju biti poštovana. Ako je neprijatelj sklon zaključenju mira i spreman da potpiše ugovor, uz plaćanje odgovarajućeg poreza i uz pokoravanje islamskom svijetu, ima pravo da zahtijeva od Muslimana mir i uz to slobodu da zadrži svoju vjeru.

"Najgora bića kod Boga su oni koji poriču. Oni su nevjernici. To su oni s kojima si sklopio ugovor, pa ga oni prekrše. Oni se ne boje Boga. Ako se s njima sukobiš u ratu, rastjeraj one koji su iza njih ostali ne bi li se opametili. Ako se budeš bojao izdaje od takvih naroda i ti njemu otkaži ugovor na isti način. Zaista, Bog ne voli one koji čine izdaju. Neka nipošto ne misle nevjernici da su oni umakli Božijoj kazni. Zaista oni neće moći umaći. Pripremite protiv njih snagu koju možete skupiti i spremite konje, čime ćete zadati strah Božijem neprijatelju i svome neprijatelju, i drugima osim njih. Vi ih ne poznajete. Bog ih poznaje. Sve što učinite na Božijem putu nadoknadit će vam se i neće biti učinjena šteta nikom od vas. Ako oni pokažu sklonost prema miru, pokaži i ti sklonost i osloni se na Boga. Zaista On sve čuje i zna." (Sure En-fal, ajeti 55-61).

Bog također zahtijeva ispunjavanje ugovora odbijajući da prizna "državne interese" kao opravdanje za neispunjavanje obaveze.

"I ispunjavajte Božiju obavezu kada se obavežete i ne kršite zakletve nakon što ste ih utvrdili, i Allaha učinili svojim svjedokom; zaista Bog zna šta vi radite. Ne budite kao ona žena koja raspreda svoju pređu i konce pošto ih je bila čvrsto sakačala, uzimajući svoje međusobnim uplitanjem, zato što je jedan narod jači od drugog naroda. Allah vas samo stavlja na kušnju. Sigurno će vam On objasniti na Sudnjem danu ono u čemu se vi razilazite." (Sure Al-Nahl, ajet 91-92).

Ukoliko izbije rat ničije dostojanstvo ne smije biti ugroženo; djeca, starci i žene ne smiju biti ubijani; ljetina i blago se ne smiju uništavati, osveta nije dozvoljena; samo oni koji se oružjem suprostave Muslimanima mogu biti ubijeni.

Ovo su upute koje je Ebu Bekr dao Usamovoj armiji kada je pošla u boj protiv Vizantinaca:

"Ne služite se izdajstvom, ne pretjerujte u svojim zahtjevima, ne iznevjerite obećanja, ne vršite osвете, ne ubijajte djecu, starce i žene. Ne sjećite i ne palite palme i voćke. Ne ubijajte kamile osim za hranu. Naići ćete na ljude koji su se usamili radi službe Bogu (kaluđere). Ne uznemiravajte ih nego nastavite svojim putem u ime Boga."

Ovdje nemamo namjeru da u detalje razmatramo propise koji regulišu odnose između područja Islama i područja "hasb", te između Muslimana i nemuslimana. Takvom razmatranju nije mjesto u ovakvom članku.

Zelim jedino da ukažem na pravila koja je Islam ustanovio na zemlji za međusobne odnose između suprotnih tabora, budući da prije toga nije bilo nikakvih pravila. Prije Islama različite grupe su komunicirale samo mačem, odnosno sa krajnjom netrpeljivošću. Jačem je sve bilo dozvoljeno. Porazeni uopće nije imao prava.

Ova pravila, koja je Islam ustanovio, nisu iščezla iz života ljudi. Svijet počinje da na ovim pravilima zasniva svoje

međusobne odnose od devetnaestog vijeka na ovamo (jedanaesti vijek po Hidžri). Javlja se pojam međunarodnog prava i međunarodnih tijela. Ova tijela su prolazila kroz fazu uspjeha i neuspjeha u njihovom razvoju, a značajna proučavanja bila su posvećena predmetu i problemima međunarodnog prava. Stoga sistem koji je donio Islam nije danas čovječanstvu toliko stran koliko je bio prije kada se tek pojavio. Istina je da čovječanstvo nije dostiglo etički nivo koji je bila dostigla ranija muslimanska zajednica u međusobnim odnosima sa drugim zajednicama. Također je činjenica da u ovom stoljeću dolazi do ozbiljnog uzmaka teorija međunarodne saradnje koju je razradila zapadna pravna nauka. Principi objave rata i zabrane poništenja ugovora napuštaju se. Ubijanje među ljudima je postalo običnija stvar nego ubijanje među pustinjskim zvijerima.

Također je činjenica da su motivi za rat ili za mir još uvijek koristi, plijen i tržište, i daleko su od vjere, doktrine, vrline i pravde, koje je Islam priznao kao jedini razlog i smisao Džihada. Ipak, koncepcija međusobnih odnosa, koji se baziraju na zakonu što ga priznaju sve zainteresovane strane, još postoji. To je prvi put u praksu uveo Islam, i taj uzvišeni i pravedni put, kojega je Bog naložio ljudima, dao je praktične rezultate u ljudskom životu.

Kad ljudi opet budu pozvani na ovaj put, ova zamisao neće im biti strana i neprihvatljiva. Njeni uzvišeni etički osnovi mogu čovječanstvu biti nepoznati zbog dezorijentacije i zaneimarivanja božanske upute ali sam pojam je blizak i prihvatljiv.

Islam koji se u početku oslanjao samo na moć ljudske prirode u učvršćivanju svojih principa, u sljedećoj fazi može računati s tim da se čovječanstvo u svom razvoju i samo približilo i da su mu postali bliski neki od ovih principa. Stoga će, sa Božijom pomoću, Islam biti više u mogućnosti da preduzme svoj hod naprijed.

VIII

ZAKLJUČAK

U ovoj kratkoj raspravi nismo se mogli pozabaviti detaljno sa uticajem i efektima koje je Islam ostavio u životu, istoriji i u sadašnjem stanju čovječanstva. Ovi efekti su ostali čvrsto na mjestu, iako iskrivljeni i otupjeli i udaljeni od uzvišenog cilja kojem ljudi stižu slijedeći uzvišeni i pravedni put Božiji.

Navedenih nekoliko primjera neka posluži da dade izvjesnu predstavu o brojnim rezultatima koji se vide na tom putu. Ima ih mnogo koji se mogu naći u ovom prostoru u rasponu četrnaest vijekova. Ali oni koji pozivaju na Božiji put ne smiju se suviše pouzdati u ove povoljne faktore i ispustiti iz vida sve one teškoće sa kojima će se svakako suočiti u izvršenju svoga zadatka.

U cjelini uzeto, ljudski rod je danas dalje od Boga nego što je to inače bio. Oblaci su se nadnijeli iznad ljudske prirode i deblji su i gušći nego što su prije bili. Ranije neznanje o Bogu se zasnivalo na općem neznanju, nerazvijenosti i primitivizmu. Sadašnje je zasnovano na znanju, zbunjenosti i lakoumnosti. Ljudi su potpuno zaslijepljeni pobjedama nauke u osamnaestom i devetnaestom vijeku. Bijeg od Crkve i od Boga kakvog ga je Crkva prikazivala, u čije ime su mislioci i učenjaci bili spaljivani i progonjeni, bio je paničan i luđački bijeg.

Istina je da sama nauka, od početka sadašnjeg stoljeća, počinje velike učenjake voditi natrag Bogu. Ljudska priroda, postavši nesretna kroz lutanja u pustinji, počela se zamarati i vraćati Bogu. Ali, zaslijepljenost ostaje, i ovaj vijek će se završiti

prije nego što dio čovječanstva što luta počne da se vraća iz pustoši bezbožništva. Prostor i djelovanje ovosvjetskog života su se povećali u osjećanjima i egzistenciji ljudi. On se tako proširio kroz obilje koje pruža moderna civilizacija i ljudi počinju osjećati prostornost i težinu ovosvjetskog života.

Da se ovo sve podiglo na osnovi saznanja o Bogu, božanskim atributima i ljudskim odnosom prema Bogu; na bazi one osnovne istine da je u čovjeku Bog odredio Svog namjesnika na zemlji, podredio mu sve što je na zemlji i opskrbio ga svim potrebnim sposobnostima i darovima; da je sva njegova egzistencija njegovo iskušenje i priprema za vječni život; da se, dakle, sve to podiglo na ovoj zdravoj osnovi, sve ove nove oblasti koje je ljudskom životu otvorila nauka i civilizacija, bile bi oblasti koje proširuju religiozno vjerovanje, približuju čovjeka Bogu i njegovom pravom putu, to jest Islamu.

Međutim, sve ovo se podiglo na osnovi bijega od tiranske crkve i crkvenog boga u čije je ime ugnjetavano čovječanstvo. Tako su te nove oblasti značile u stvari udaljavanje od Boga i jednu prepreku više na putu do Njega. O ovoj važnoj okolnosti moraju da vode računa oni koji danas pozivaju ljude na Islam.

Istina je da je ljudski rod nesretan i umoran od tereta materijalističke civilizacije i obilja. Istina je, također, da pokvarenost i podvojenost, neuroze i mentalna oboljenja, intelektualne i seksualne nastranosti nagrizaaju tijelo zapadne civilizacije, uništavajući nacije i pojedince, i tako vrlo jasno skreću pažnju ljudi na zlo i pokvarenost. Međutim, ljudski rod nastavlja sa svojim bestijalnim življavanjem, metežom i zbrkom. Ovo stoljeće će proći prije nego što oči budu potpuno otvorene, mozgovi očišćeni od otrova i čovječanstvo vraćeno iz svoje zaslijepljenosti.

Čovječanstvo danas pati od lakoumnosti i indiferentnosti u odnosu na vjeru, ideologiju i doktrine. Također pati od hipokrizije, obmane i podlosti. Sve ovo je prepreka na stazi okupljanja ljudi prema Bogu i brana na putu pravog slijeđenja

Božije staze. Mi ne smijemo zanemariti i potcijeniti ove i slične činjenice, borci za Islam moraju biti svjesni njih i biti pripremljeni da se suočer sa teškoćama.

Kako se oni mogu pripremiti? Postoji samo jedan temeljni način: strah od Boga, svijest o Njegovoj istinitosti, izravna saradnja sa Bogom i apsolutno povjerenje u Njegovo izričito obećanje:

"Pobjeda vjernika je Naša obaveza."

(Sure Ram, ajet 48)

Potrebno je da grupa koja vjeruje stavi svoju sudbinu u ruke Božije i ide naprijed, imajući Božije obećanje kao najvišu istinu i Božije zadovoljstvo kao prvi i posljednji cilj. Kroz ovu grupu biće realizovan Božiji cilj. Ona će rastjerati oblake neznanja iz ljudske prirode. Ona će izražavati volju Božiju da bi Njegova riječ vladala na zemlji i da bi uzde moći bile u rukama Njegove vjere:

"Prije vas je prošlo mnogo naroda i zakona. Putujte po zemlji i gledajte kakva je bila sudbina i kraj onih koji su smatrali lažnim (Božije poslanike i zapovijedi). Ove (vijesti i događaji) su objašnjenje ljudima i uputa i savjet bogobožnima. Ne pokazujte slabosti (za dulju borbu) i ne budite tužni (za onima koji su poginuli). Vi ste svakako na najvišem položaju ako ste pravi vjernici. Ako ste vi dopali rana, pa i vaši protivnici su dopali sličnih rana. To su oni dani koje mi među ljudima izmjenjujemo (pobjedom i porazom) da bi Allah znao koji su vjernici među vama i koje među vama može uzeti za svjedoke.

Zaista Bog ne voli silnike. Allah hoće da iskuša vjernike, a da uništi nevjernike."

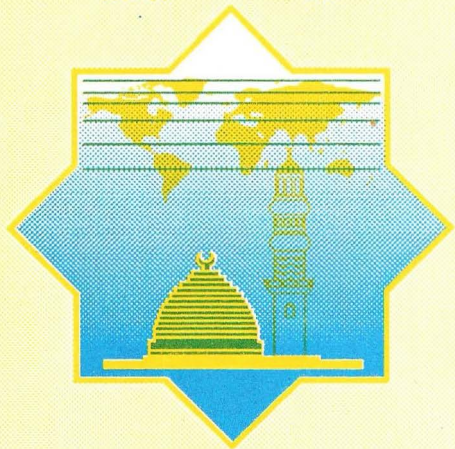
(Sure Ali Imran, ajet 137-141).

- KRAJ -

SADRŽAJ

<i>PUT ZA ČOVJEČANSTVO</i>	1
<i>JEDINSTVENI PUT</i>	10
<i>LAGANI PUT</i>	18
<i>DJELOTVORNI PUT</i>	27
<i>MOGUĆNOSTI LJUDSKE PRIRODE</i>	33
<i>SREDSTVA I ISKUSTVA</i>	43
<i>REZULTATI I POSLJEDICE</i>	51
<i>ZAKLJUČAK</i>	63

طليعة الخيرية

TAIBAH INTERNATIONAL
SARAJEVO